

วารสารวิจัยสังคม

JOURNAL OF SOCIAL RESEARCH

ปีที่ 34 ฉบับที่ 2 2554

ชาวเลอุรักลาไวย์...

วารสารวิจัยสังคม
Journal of Social Research

ฉบับชาวเลอุร่าไวย

ปีที่ 34 ฉบับที่ 2, 2554

บรรณาธิการ
นฤมล อรุโณทัย

ผู้เขียน
ศิริรัตน์ กตัญญูลีกุล
เมธิรา ไกรนที
อาภรณ์ อุกฤษณ์
นันทกา เครืออินทร์
ปิยนุช แก้วหนู
ศักดิ์อนันต์ ปลาทอง
จีระวรรณ บรรเทาทุกข์

วารสารวิจัยสังคม

Journal of Social Research

ISSN 0857-9180

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาคารวิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ ชั้น 5 ถนนพญาไท กรุงเทพฯ 10330

Chulalongkorn University Social Research Institute

Phayathai Road, Bangkok 10330 Thailand

Tel. 0-2218-7394, 0-2218-7401

Fax 0-2215-5523, 0-2255-2353

E-mail: cusri@chula.ac.th, sripub06@yahoo.com

<http://www.cusri.chula.ac.th>

วารสารวิจัยสังคม เป็นวารสารวิจัยรายปี มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ งานวิจัย หรือบทความที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาด้านสังคมศาสตร์ และรายงานข่าวจากสถาบันฯ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้แก่คณาจารย์ นักวิชาการ นิสิตนักศึกษา หรือผู้ที่มีความสนใจ เกี่ยวกับการวิจัย

ท่านที่สนใจวารสารวิจัยสังคม ติดต่อสั่งซื้อได้ที่

ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

ศาลาพระเกี้ยว โทร. 0-2218-7000-3 โทรสาร 0-2251-7021

สยามสแควร์ โทร. 0-2218-9881 โทรสาร 0-2254-9495

มหาวิทยาลัยนเรศวร พิษณุโลก โทร. 0-5526-0162 - 5 โทรสาร 0-5526-0165

มทส (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี) นครราชสีมา โทร. 0-4421-6131-2

ราคาเล่มละ 100 บาท

ภาพปกโดย พลาเดช ณ ป้อมเพชร

บทบรรณาธิการ

วารสารวิจัยสังคมฉบับ "อุรักลาไวย์" นี้เป็นการรวบรวมบทความจำนวน 7 บทที่นำเสนอข้อค้นพบจากงานวิจัยเรื่องชุมชนชาวเลในมิติต่างๆ หากอ่านบทความเหล่านี้เรียงไปตามลำดับ จะเทียบได้กับการดูภาพสไลด์ที่ฉายให้เห็นภาพเคลื่อนไหวที่มีชีวิตชีวาของชนพื้นเมืองกลุ่มนี้

บทความแรกบรรยายให้เห็นภาพตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์ราชอาณาจักรคาบสมุทรมลายู ที่ชาวเล *ออรัง ลากูต* มีบทบาทในการก่อสร้างอาณาจักร รวมทั้งสร้างฐานอำนาจ ความมั่งคั่ง และปกป้องอำนาจนั้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15 แต่เมื่อถึงยุคอาณานิคมตะวันตก ราชอาณาจักรต่างๆ เริ่มเสื่อมถอยลง จึงมีการเลือกสรรที่จะตอกย้ำหรือที่จะลบเลือนบทบาทของ *ออรัง ลากูต* บทความ "ภาพลักษณ์ที่เลื่อนไหลของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลในคาบสมุทรมลายู" โดย ศิริรัตน์ กัตถุชลิกุล ชี้ให้เห็นว่าการมองผ่านพื้นที่ของรัฐชาติสมัยใหม่ ทำให้มองไม่เห็นตัวตนและบทบาทที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลบนพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ของคาบสมุทรมลายู การเปลี่ยนวิถีชีวิตที่เคยเร่ร่อนให้มาเป็นการตั้งถิ่นฐานถาวร การส่งเสริมการนับถือศาสนาหลักหรือศาสนาประจำชาติ และการให้การศึกษาในระบบโรงเรียน เป็นความพยายามส่วนหนึ่งที่จะกลืนกลายความแตกต่างและสร้างความเหมือน แต่ด้วยอคติทางชาติพันธุ์ที่ยังฝังรากลึกทำให้ชาวเล *อุรักลาไวย์* ในไทย *ออรัง ลากูต* ในมาเลเซีย และ *ออรัง สุกู ลากูต* ในอินโดนีเซียยังเผชิญกับความยากลำบากในชีวิต ทั้งเรื่องการทำมาหากิน การอยู่อาศัยในพื้นที่ซึ่งกำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่แหล่งท่องเที่ยว แหล่งการค้า แหล่งเกษตรกรรม

เชิงเดี่ยว และแหล่งอุตสาหกรรม รวมทั้งการดำรงศักดิ์ศรีชาติพันธุ์ที่ผูกพันกับพื้นที่
ชายฝั่งทะเล

ภาพต่อมาก็คือการมีวิถีที่เร่งร้อน ซึ่งไม่ใช่เร่งร้อนแบบไร้จุดหมาย แต่มี
จุดที่ปักพืง มีการตั้งชุมชนและการเลือกที่ตั้งถิ่นฐานโดยใช้ความรู้และ
ความคุ้นเคยกับสภาพธรรมชาติริมฝั่งทะเล รวมทั้งมีปัจจัยด้านสังคมและ
จิตวิญญาณที่มีอิทธิพลต่อการเลือกที่ตั้งถิ่นฐานนี้ด้วย บทความเรื่อง "การ
ตั้งถิ่นฐานของชุมชนอุรูกลาไวย์บริเวณชายฝั่งทะเลภูเก็ตและข้อควร
พิจารณาเพื่อการสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย" โดยเมธิรา ไกรนที ได้
วิเคราะห์ปัจจัยในการเลือกสถานที่ตั้งถิ่นฐานของชาวอุรูกลาไวย์ในพื้นที่จังหวัด
ภูเก็ต แสดงให้เห็นว่ามีรายละเอียดหลายอย่าง ทั้งปัจจัยย่อยด้านสภาพ
ภูมิศาสตร์ คือการมีพื้นที่ราบสำหรับอยู่อาศัยและทำกิจกรรมประจำวัน พื้นที่
บริเวณนั้นต้องเป็นแหล่งหลบคลื่นลมได้ไม่เปิดรับอันตรายจากคลื่นลมแรง
นอกจากนั้น ชายหาดจะต้องมีความลาดชันพอดี เหมาะกับการเข้าออกของเรือ
ไม่ว่าจะเป็นน้ำขึ้นหรือลง หรือมีร่องน้ำเดินเรือ และมีความปลอดภัยจาก
สัตว์ร้ายและอันตรายอื่นๆ นอกจากการมีพื้นที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัยแล้ว ยังต้อง
มีปัจจัยที่เชื่อมโยงกับการดำรงชีพและการทำมาหากิน คือ การมีแหล่งน้ำจืด มี
ทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ มีเครือข่ายของระบบนิเวศย่อยที่มีทรัพยากร
หลากหลาย ยิ่งไปกว่านั้น ปัจจัยด้านสังคมและจิตวิญญาณก็มีอิทธิพลอย่าง
มากต่อชุมชน คือการตัดสินใจโดยผู้นำทางจิตวิญญาณ ความรู้สึกและ
สัญชาตญาณในการอยู่อาศัยของคนในชุมชน และปัจจัยย่อยด้านการเดินทาง
และการติดต่อสัมพันธ์ทั้งในระหว่างกลุ่มและการแลกเปลี่ยนค้าขายกับกลุ่มอื่นๆ

บทความของเมธีรายังบรรยายให้เห็นว่าในขณะที่ชาวอุรุกรลาไวยมีการเปลี่ยนจากวิถีชีวิตแบบกึ่งเร่ร่อนมาสู่การตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรมากขึ้น แต่ทว่าชุมชนอุรุกรลาไวยทุกชุมชนในจังหวัดภูเก็ต กลับกลายเป็นชุมชนที่เผชิญกับปัญหาเรื่องสิทธิพื้นฐานและปัญหาความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยทั้งสิ้น

โดยทั่วไป มักจะเข้าใจผิดกันว่าชนกลุ่มที่มีชีวิตเร่ร่อนหรือกึ่งเร่ร่อนมักจะอยู่โดดเดี่ยว ห่างไกล ไม่มีการติดต่อสัมพันธ์กับชนกลุ่มอื่นๆ แต่อันที่จริงแล้ว วิถีของชาวเลมิใช่เช่นนั้น การแลกเปลี่ยนทรัพยากรมีค่าทางทะเลกับเสื้อผ้าและของใช้ต่างๆ เป็นสิ่งที่มีมานานควบคู่กับวิถีเร่ร่อนหรือกึ่งเร่ร่อน ยิ่งเมื่อตั้งถิ่นฐานถาวรมากขึ้น ก็ยังมีการติดต่อปฏิสัมพันธ์มากขึ้น เกาะลันตาเป็นกรณีศึกษาที่ดีมากในการทำความเข้าใจเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ บทความเรื่อง "พลวัตการปฏิสัมพันธ์และชาติพันธุ์อำนาจของชาวเลอุรุกรลาไวยและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในเกาะลันตา จังหวัดกระบี่" โดยอาจารย์ อุกฤษณ์ สืบสาวประวัติศาสตร์เกาะลันตาที่มีสืบจากปฏิสัมพันธ์ของคนกลุ่มต่างๆ ตั้งแต่ชาวเลที่พักอาศัยบริเวณนี้มายาวนาน จนกระทั่งถึงยุคของการตั้งถิ่นฐานของชาวมุสลิมสยาม ชาวจีน ซึ่งเริ่มประมาณ 200 ปีที่แล้ว โดยเข้ามาจับจองพื้นที่สร้างที่พักอาศัย เมื่อเกาะลันตากลายเป็นเมืองท่าของเส้นทางเดินทางและการค้าทางทะเลที่สำคัญแห่งหนึ่งในภาคใต้ก็มีคนเข้ามาอยู่กันมากขึ้น จนถึงยุคการขยายตัวของปกครองของรัฐไทยในปี พ.ศ. 2444 มีการก่อตั้งอำเภอ จึงมีข้าราชการไทยและกลุ่มคนไทย เข้ามาจับบทบาทในการปฏิสัมพันธ์นี้มากขึ้นด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ถูกทำให้แน่นแฟ้นขึ้นด้วยการแต่งงานข้ามกลุ่มวัฒนธรรม การยกลูกให้เป็นลูกบุญธรรม การให้ลูกเป็นเกลอกัน การพึ่งพาหมอต้าแยะร่วมกัน

แลกเปลี่ยนแบ่งปัน ฯลฯ ทำให้เรื่องราวของชาวเกาะลันตาเป็นวิถีแห่งการอยู่ร่วมกันทางวัฒนธรรม (cultural life) และมีคำกล่าวที่ว่า "หากต้องการทำงานใหญ่ให้สำเร็จจะต้องอาศัยความร่วมมือจากคน 4 คน หมายถึง ชาวมุสลิม ชาวเล ชาวไทยและชาวจีน" ซึ่งจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกันและแบ่งงานกันทำตามความถนัด" จนกระทั่งมีการปรับเปลี่ยนเส้นทางการค้าไปใช้ทางบก ประกอบกับปัจจัยอื่นๆ ทำให้เกาะลันตาหันเข้าสู่ยุคแห่งความชบเซา คนหนุ่มสาวออกไปเรียนหนังสือและหากินต่างถิ่น ยุคทองเที่ยวของเกาะลันตาเริ่มต้นประมาณ ปี พ.ศ. 2535 ฝั่งตะวันออกของเกาะปรับเปลี่ยนไปทำธุรกิจท่องเที่ยว ที่มีวัฒนธรรมแปลกใหม่ เข้ามาซ้อนทับและมีผลต่อระบบสังคมวัฒนธรรมดั้งเดิม บทความของอารมณ์ยังชี้ให้เห็นถึงความพยายามในการฟื้นฟูวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน และการจัดระบบนิเวศที่ยั่งยืนหลังภัยพิบัติสึนามิ ซึ่งได้กระตุ้นให้เกิดสำนึกความเป็นชาวเกาะลันตาซึ่งข้ามพ้นความเป็นชาติพันธุ์อีกครั้ง

ในแง่ของความรู้และวิถีการดำรงชีพทางทะเล บทความเรื่อง "อ่านน้ำจ๋าลม อ่านฟ้าจ๋าดาว" ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านนิเวศทางทะเลของชาวอุรักลาไวย์: รูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกกละเลย" โดยนันทกา เครืออินทร์ ได้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นนามธรรมและความเป็นอันเดียวกันของความรู้และความผูกพันกับทะเล ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน ระหว่างชุมชน และแม้แต่ความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งทำให้การศึกษาเรื่องภูมิปัญญาไม่สามารถจะแยกส่วนหรือเลือกเฉพาะสิ่งที่ปรากฏได้ในเชิงประจักษ์เท่านั้น อย่างไรก็ตาม นันทกาได้พยายามแสดงให้เห็นหลักฐานที่เป็นสิ่งบ่งบอกถึงความรู้และความผูกพันเหล่านี้ เช่น ระบบการกำหนดหน่วย

เรียกชื่อต่างๆ ที่เชื่อมโยงไปถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นธรรม (Equitable Use) เน้นการใช้ประโยชน์ร่วมกัน มิให้ทรัพยากรสำคัญๆ บางอย่าง ตกไปอยู่ใต้สิทธิของปัจเจกบุคคลผู้หนึ่งผู้ใด การวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยแยกองค์ประกอบเป็น 3 ส่วนคือ ภูมิปัญญาเชิงเทคนิคหรือปรากฏการณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเชิงความสัมพันธ์ และภูมิปัญญาท้องถิ่นเชิงอุดมการณ์ อำนาจ ยิ่งทำให้เห็นชัดว่าความรู้ แนวปฏิบัติ บรรทัดฐานในชุมชน รวมทั้ง ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนสะท้อนให้เห็นถึงระบบจริยธรรมและคุณธรรมที่ฝัง รากลึกอยู่ในองค์ประกอบเหล่านี้ เมื่ออ่านบทความของนันทกาแล้ว จะเข้าใจ จากกรณีศึกษาการ "อ่านน้ำจาลม อ่านฟ้าจาดาว" ของชาวอุรุกรลาไวย์ที่บ้าน ราไวย์ จังหวัดภูเก็ต ว่าเมื่อบทบาทและความสำคัญของความรู้นี้ลดถอยลง ไม่ว่าจะเป็นความรู้เชิงเทคนิคซึ่งเกิดจากการเรียนรู้เฝ้าสังเกตและแยกแยะ ลักษณะทางธรรมชาติเพื่อกำหนดรูปแบบการทำมาหากิน หรือความรู้เชิง ความสัมพันธ์และความรู้เชิงอุดมการณ์อำนาจ จึงไม่แปลกเลยที่ระบบจริยธรรม และคุณธรรมที่ฝังลึกอยู่ในฐานความรู้นี้จะถูกสั่นคลอนลงไปด้วย เรียกได้ว่า ความรู้ที่เป็นเงื่อนไขสำคัญในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติค่อยๆ ถูก แปรเปลี่ยนเป็น "การละเลย" และ "ความไม่รู้" ซึ่งจะมีผลต่อทั้งชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ และต่อสังคมใหญ่โดยรวมในที่สุด

ในขณะที่นันทกาเน้นเรื่องความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางทะเลของ ชาวอุรุกรลาไวย์ บทความถัดมานี้ให้ภาพที่เจาะจงลงไปอีกในเรื่องวิถีอาชีพทาง ทะเล กล่าวคือพาผู้อ่านดำดิ่งลงไปรู้จักกับปัญหาที่เกี่ยวกับการประมงไซดักปลา ได้ทะเล บทความนี้ศึกษาความขัดแย้งระหว่างชาวเล (ที่ทำประมงโดยการไล่ไซ

ดักปลา) กับนักท่องเที่ยวดำน้ำ ความขัดแย้งนี้ไม่ใช่การเผชิญหน้าโดยตรง แต่เป็นการที่ชาวเลมักจะพบว่าประตูดักปลาได้นำถูกเปิดออกหรือตัวไซ่ถูกตัดทำลาย และผู้ที่น่าจะเป็นคนลงมือก็คือนักท่องเที่ยวที่มาดำน้ำในบริเวณดังกล่าว บทความเรื่อง "ชาวประมงไซ่ดักปลาและนักท่องเที่ยวดำน้ำ: กรณีศึกษาความขัดแย้งอันเกิดจากความไม่เข้าใจในวิถีชุมชนชาวเลอุรักลาไว้ย บ้านหาดราไวย์ ภูเก็ต" โดยปิยนุช แก้วหนู อธิบายว่าชาวเลได้ประกอบอาชีพประมงอย่างสุจริตเพื่อเลี้ยงครอบครัวโดยใช้เครื่องมือประมงพื้นบ้านมาช้านาน แต่ในช่วง 15 ปีที่ผ่านมาพบว่าไซ่ถูกตัดทำลาย นอกจากนั้น ต้นทุนการทำไซ่สูงขึ้น พื้นที่วางไซ่ก็จำกัดลงอย่างมาก ส่วนนักดำน้ำก็เชื่อว่าการปล่อยปลาจากไซ่หรือการตัดไซ่เป็นการช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล หรือบ้างก็คิดว่าไซ่เป็นของเก่าที่ทิ้งแล้ว ปิยนุชชี้ให้เห็นว่าความเข้าใจผิดเกิดขึ้นและทำให้เกิดการมองภาพลบโดยทั้งสองฝ่าย แต่ฝ่ายที่ได้รับผลกระทบมากคือชาวเล เพราะอาชีพประมงนั้นไม่แน่นอนและมักจะเสี่ยงต่ออันตราย ธุรกิจท่องเที่ยวดำน้ำต้องการรักษาทรัพยากรสัตว์น้ำเหล่านั้นไว้ในทะเล ในขณะที่ชาวเลใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลเพื่อเลี้ยงชีพ ในขณะที่ภาครัฐเองก็ให้ความสำคัญและสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก การพัฒนาการท่องเที่ยวเองก็ได้ก่อให้เกิดผลด้านลบต่อทรัพยากรธรรมชาติและต่อชุมชน ยิ่งการท่องเที่ยวเติบโตขึ้น ชุมชนท้องถิ่นยิ่งถูกปิดล้อม หมู่บ้านชาวอุรักลาไว้ยที่ราไวย์ไม่มีการมสิทธิ์ในที่ดิน จึงต้องเผชิญกับความแออัด ปัญหาสุขอนามัย ปัญหาสาธารณสุขโรค ปัญหาความยากจน ท่ามกลางความเจริญของเมืองท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับโลก ในขณะที่วิถีดั้งเดิมของชาวเลนั้นอยู่บนหลักการแห่งความ

พอเพียงและการแบ่งปัน วิธีแบบใหม่นี้จึงจะค่อยๆ ผลักให้ชาวเลกลายเป็นชุมชนชายขอบ โดยเฉพาะเมื่อรายได้ไม่พอเลี้ยงครอบครัวและเกิดความไม่มั่นคงด้านต่างๆ ของชีวิต

บทความที่เป็นภาษาอังกฤษคือ "Fishery Resource Uses and Management Intervention at Adang-Rawi-Lipe Islands, Tarutao National Park, and Bulhon Islands, Mu Ko Phetra National Park" หรือแปลเป็นภาษาไทยได้ว่า "การใช้ทรัพยากรประมง และแนวทางการจัดการที่หมู่เกาะอาดัง-ราวี-หลีเป๊ะ อุทยานแห่งชาติตะรุเตา และเกาะบุโหลน อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะเภตรา" โดยศักดิ์อนันต์ ปลาทอง มาจากการศึกษาเรื่องการใช้ทรัพยากรของชาวเลที่เกาะหลีเป๊ะ และชาวประมงท้องถิ่นที่เกาะบุโหลน ซึ่งทั้งสองพื้นที่เป็นบริเวณอุทยานแห่งชาติ ดังนั้น จึงเป็นกรณีระหว่างหน่วยงานรัฐกับชาวประมง ศักดิ์อนันต์ชี้ให้เห็นว่าชาวประมงพื้นบ้าน แต่เดิมนั้นจับปลาพอกินพอขาย และมีการแบ่งปันกันในชุมชน ดังนั้น ทรัพยากรทางทะเลจึงมีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน แต่การพัฒนาที่ผ่านมาในช่วง 30 ปีทำให้การท่องเที่ยวขยายตัวมากขึ้นบนเกาะเล็กๆ เช่นหลีเป๊ะ เกิดผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว การเพิ่มจำนวนของนักท่องเที่ยว และนำพาเอาวัฒนธรรมใหม่ๆ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อแบบแผนการใช้ทรัพยากรชายฝั่งทะเลเป็นอย่างมาก ทั้งยังมีการรุกล้ำของประมงพาณิชย์ขนาดใหญ่โดยรอบพื้นที่สงวน ซึ่งทำให้ทรัพยากรเสื่อมโทรมลงอย่างเห็นได้ชัด จนกระทั่งบางครั้ง คนในท้องถิ่นต้องบริโภคปลากระป๋องและอาหารอื่นๆ ที่ขนส่งและซื้อหามาจากฝั่ง เพราะนอกจากจะหาสัตว์ทะเลได้ยากขึ้นแล้ว อาหารบนเกาะยังมีราคาแพงขึ้นจากการ

พัฒนาการท่องเที่ยว ศักดิ์อนันต์ได้วิเคราะห์ถึงสาเหตุเหล่านี้้อย่างละเอียดไม่ว่าจะเป็นความต้องการปลาและสัตว์น้ำที่เพิ่มขึ้น วิธีการประมงที่พัฒนาไปมากขึ้น เทคนิคการจับปลาที่ทำลายล้าง การเพิ่มขึ้นของประมงพาณิชย์ การอนุรักษ์แบบดั้งเดิมเสื่อมถอย แหล่งอาศัยของปลาลดลง มลพิษทางน้ำเพิ่มขึ้น การจัดการอุทยานฯ ที่ไม่มีประสิทธิผล และสิ่งแวดล้อมที่ถูกรบกวน ท้ายที่สุดได้มีการนำเสนอแนวทางการจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ เหล่านี้คือ 1) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการรวมกลุ่มในการจัดการของท้องถิ่น 2) สนับสนุนแผนงานวิจัยอย่างบูรณาการ 3) ให้ความรู้ แนวทางจัดการ และส่งเสริมสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมและนิเวศ 4) ให้มีการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายและแผนการแบ่งเขตใช้ประโยชน์พื้นที่ 5) พัฒนาระบบนิเวศชายฝั่งที่เสื่อมโทรม และ 6) ส่งเสริมอาชีพทางเลือก

บทความสุดท้ายมิได้เป็นบทความวิชาการหรือมาจากการศึกษาวิจัยโดยตรง แต่เป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและเพิ่มเติมข้อมูลจากความคิดและประสบการณ์ในฐานะผู้ที่เคยทำวิจัยเชิงปฏิบัติการกับชุมชนชาวเล จึงถือว่าเป็น "บทความพิเศษ" ที่เพิ่มเติมขึ้นมาเพื่อให้ภาพปัจจุบันของชุมชนชาวเลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น "มติ ครม.ฟื้นฟูดั้งเดิมชาวเล: สิ่งท้าทายบนเส้นด้ายแห่งความเข้าใจ" โดย จีระวรรณ บรรเทาทุกข์ บรรยายถึงความเป็นมาต่างๆ ของมติคณะรัฐมนตรีที่สำคัญและถือเป็นความก้าวหน้าในระดับนโยบายที่คำนึงถึงกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมที่มีความเปราะบางกว่ากลุ่มอื่นๆ มติครม.นี้เน้น "การฟื้นฟูดั้งเดิมชาวเล" แต่เมื่อพิจารณาถึงผลดำเนินการในปีแรกแล้ว พบว่าการทำงานเป็นไปได้ช้าและยังขาดความเข้าใจเรื่องวิถีวัฒนธรรมของ

ชนเผ่าพื้นเมือง ปัญหาที่รุนแรงและเรื้อรังหลายๆ เรื่องยังไม่ได้รับการแก้ไข และในบางพื้นที่ปัญหากลับหนักหน่วงยิ่งขึ้น จีระวรรณได้ตั้งข้อสังเกต และวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคต่างๆ ของการดำเนินการ ทบทวนบทเรียนต่างๆ และให้ความเห็นว่าการดำเนินงานในช่วงปีแรกนี้ "เสมือนตกอยู่ในสถานการณ์ของเส้นด้ายแห่งความเข้าใจ ซึ่งบอบบางและอาจขาดสะบั้นลง ยังขาดการมีส่วนร่วมคิดและตัดสินใจของชุมชนอย่างที่เราควรจะเป็น" ในส่วนท้ายของบทความ มีข้อเสนอให้ทบทวนการดำเนินการที่ผ่านมาแล้วสร้างวิถีทางใหม่ โดยมองแนวทางการขับเคลื่อนให้พ้นจากกรอบคิดเดิม มีการยกตัวอย่างจากปฏิบัติการและนวัตกรรมใหม่ๆ ในการขับเคลื่อนงานพื้นฟูชาวเล ซึ่งสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงในระดับทัศนคติ ระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ อันจะทำให้ก้าวข้ามปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น และส่งผลให้งานฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวเลประสบความสำเร็จมากขึ้นกว่าเดิม

นอกจากบทความเหล่านี้แล้ว ยังมีปริทัศน์หนังสือ "อีกัต ลาไวจ" โดยอุษา โคตรศรีเพชร และพลาเดช ณ บ่อมเพชร หนังสือเล่มนี้พิมพ์สีสี่สอยงาม มีรูปภาพปลาที่มีชื่อเรียกในภาษาอูรักลาไวย์ รวมทั้งข้อมูลที่ทำให้เข้าใจเรื่อง "นิเวศวัฒนธรรม" หรือการที่กลุ่มคนใช้ชีวิตร่วมกันภายใต้สภาพแวดล้อมหนึ่งและดำรงชีพโดยการพึ่งพิงแหล่งทรัพยากร จนกระทั่งเกิดความรู้และการปฏิบัติที่เกื้อกูลกับทั้งสังคมและสิ่งแวดล้อม หนังสือเล่มนี้น่าจะเป็นเสียงสะท้อนประเด็นร่วมของหลายบทความข้างต้น โดยเฉพาะเรื่องความรู้และการทำมาหากินทางทะเล รวมทั้งประเด็นที่ชาวอูรักลาไวย์ถูกตีตราว่าเป็นผู้บุกรุก ผู้ทำลาย ขาดความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

บ่อยครั้งที่ถูกตรวจค้นและจับกุมในคดีลักลอบจับสัตว์น้ำสวยงาม หนังสือเล่มนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าชาวเลรู้จักพื้นที่และทรัพยากรชายฝั่งทะเลดีเพียงใด และได้เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติด้วยเทคโนโลยีพื้นบ้านที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นได้อย่างไร และเมื่ออ่านปริทัศน์หนังสือ รวมทั้งอ่านหนังสือเล่มนี้แล้ว ผู้อ่านคงจะได้เชื่อมโยงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และเข้าใจถึงบริบทที่ทำให้ชาวอุรักลาไวย์มีภาพลักษณ์ที่เลือนไหลระหว่างผู้อนุรักษ์/ผู้ทำลาย และผู้บุกเบิก/ผู้บุกรุกได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

วารสารนี้ปิดท้ายด้วยบทสัมภาษณ์ ดร.สุพิณ วงศ์บุษราคัม ผู้ที่ศึกษาด้านภูมิศาสตร์มนุษย์ (human geography) และสนใจเรื่องชุมชนอุรักลาไวย์กับการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเล ดร.สุพิณทำงานวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาผ่านวิธีการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และปัจจุบันได้ทำงานกับองค์กรอนุรักษ์ธรรมชาติ (The Nature Conservancy) ซึ่งเน้นด้านงานวิจัยวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม แม้องค์กรด้านสิ่งแวดล้อมขนาดใหญ่ยังต้องเริ่มให้ความสำคัญกับสังคมศาสตร์และมุ่งทำความเข้าใจเรื่องชุมชนและการมีส่วนร่วมกับการอนุรักษ์ทรัพยากร ดร.สุพิณมีคำตอบที่น่าสนใจต่อคำถามต่างๆ เช่น "ทำไมจึงสนใจชุมชนอุรักลาไวย์?" "ข้อค้นพบหลักจากงานวิจัยคืออะไร?" "ปัญหาอุปสรรคในการอนุรักษ์มีอะไรบ้าง? ทิศทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรควรเป็นอย่างไร?" "ปัจจุบันชาวอุรักลาไวย์หลายชุมชนมีปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน เผชิญกับสภาพทรัพยากรที่ลดน้อยลง เผชิญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ไม่เห็นความสำคัญของชนพื้นเมือง คิดว่าอนาคตของชุมชนจะเป็นอย่างไร และเราควรมีนโยบายต่อชุมชนพื้นเมืองอย่างไร?" "สิ่งที่ได้เรียนรู้

ประสบการณ์หรือบทเรียนจากงานวิจัยเกี่ยวกับชุมชนอุรุกรลาไวย์เป็นประโยชน์ในการทำงานปัจจุบันอย่างไร?" จากการสัมภาษณ์ ดร.สุพิน ทำให้เห็นได้ชัดว่าในช่วงเวลา 10-15 ปีที่ผ่านมาเป็นช่วงแห่งการเปลี่ยนแปลงที่สังเกตได้ชัดเจนเป็นรอยต่อหรือช่วงเปลี่ยนผ่านของสังคมชาวอุรุกรลาไวย์โดยเฉพาะที่เกาะหลีเป๊ะเมื่อได้อ่านบทสัมภาษณ์แล้ว ผู้อ่านคงจะอยากย้อนกลับไปอ่านบทความข้างต้นทั้งหมดอีกครั้ง เพราะสิ่งที่ ดร.สุพินกล่าวถึงล้วนสะท้อนให้เห็นถึงประเด็นที่ผูกโยงต่อกันมาจนกระทั่งการทำความเข้าใจสังคมและวัฒนธรรมอุรุกรลาไวย์ไม่สามารถจะปฏิเสธความสำคัญของประวัติศาสตร์ นิเวศวัฒนธรรมที่เผยให้เห็นถึงภูมิปัญญาเรื่องพื้นที่ชายฝั่งทะเล ปฏิสัมพันธ์ทั้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและกับมนุษย์ด้วยกันในเชิงชาติพันธุ์และวัฒนธรรม การพัฒนาเศรษฐกิจ การส่งเสริมการท่องเที่ยว รวมทั้งความพยายามในการอนุรักษ์พื้นที่ชายฝั่งทะเล ไปจนกระทั่งถึงวิถีที่กำลังถูกคุกคามจนขาดความมั่นคงในอนาคตและความพยายามที่จะสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นผ่านนโยบายที่ก้าวหน้าเช่นมติกรม. ที่กล่าวถึงแล้ว

แม้ว่าเนื้อหาทั้งหมดในวารสารนี้จะพยายามให้ภาพของชาวอุรุกรลาไวย์ผ่านประเด็นที่เชื่อมร้อยกัน แต่ความรู้เกี่ยวกับชุมชนชาวเลเหล่านี้ยังมีค่อนข้างน้อย เมื่อเทียบกันงานในอนาคตที่จะต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจก่อนที่จะเข้าไปพัฒนาหรือสร้างความมั่นคงในชีวิตและวัฒนธรรมให้กับชนพื้นเมืองชายฝั่งทะเลกลุ่มนี้ ดังนั้น บรรณาธิการหวังว่าจะได้มีโอกาสได้รวบรวมบทความอื่นๆ ที่เกี่ยวกับชุมชนชาวเล และนำเสนอในวารสารวิจัยสังคมใน

อนาคต อันจะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ค้นคว้า และถกเถียงกันมากขึ้น เพื่อที่
เราจะได้เปิดพรมแดนความรู้ในเรื่องนี้ให้กว้างและลึกกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

บรรณาธิการ

วารสารวิจัยสังคม

Journal of Social Research

ปีที่ 34 ฉบับที่ 2 2554

Vol. 34 No.2 2011

สารบัญ

หน้า

บทบรรณาธิการ

กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลบนคาบสมุทรมลายู

1

ศิริรัตน์ กัตัญชลีกุล

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนอุรังกลาไวย์บริเวณชายฝั่งทะเลภูเก็ต
และข้อควรพิจารณาเพื่อการสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย

37

เมธิรา ไกรนที

พลวัตการปฏิสัมพันธ์และชาติพันธุ์อ้างของชาวเลและ

62

กลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในเกาะลันตา จังหวัดกระบี่

ดร.อาภรณ์ อุกฤษณ์

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านนิเวศทางทะเล "อ่านน้ำจ๋าลม อ่านฟ้าจ๋าดาว": 93

รูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกละเลย

นันทกา เครืออินทร์

<p>ชาวประมงไชด์ักปลาและนักท่องเที่ยวดำน้ำ : กรณีศึกษาความขัดแย้งอันเกิดจากความไม่เข้าใจ ในวิถีชุมชนชาวเลอุรักลาไวย์ บ้านหาดราไวย์ ภูเก็ต ปิยนุช แก้วหนู</p>	121
<p>Fishery Resources and management intervention of Adang-Rawi-Lipe islands, Tarutao National Park, and Bulhon islands, Mu Ko Phetra National Park, Thailand Sakanan Plathong</p>	151
<p>บทความพิเศษ เรื่อง "มติกรม.ฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวเล: สิ่งท้าทายบนเส้นด้ายแห่งความเข้าใจ จีระวรรณ บรรเทาทุกข์</p>	196
<p>ปริทัศน์หนังสือ "อีกัต ลาโจจ" อุษา โคตรศรีเพชร พลาเดช ณ ป้อมเพชร</p>	220
<p>บทสัมภาษณ์ ดร.สุพิน วงศ์บุษราดัม นักภูมิศาสตร์ที่ทำวิจัยเชิงลึก ในกลุ่มชาวอุรักลาไวย์ที่เกาะหลีเป๊ะ จังหวัดสตูล</p>	225

ภาพลักษณ์ที่เลื่อนไหล ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล ในคาบสมุทรมลายู¹

THE SHIFTED IDENTITY OF CHAO LAY
ETHNIC GROUP IN THE MALAY PENINSULA

ศิริรัตน์ กตัญชลีกุล²

Sirirat Katanchaleekul

---

¹ บทความนี้แปลและปรับปรุงจากบทความภาษาอังกฤษ ซึ่งนำข้อมูลมาจากงานวิจัยเกี่ยวกับสถานการณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลในคาบสมุทรมลายู เรื่อง Rethinking Chao Le Identity in Thailand in the Context of the History of the Malay Peninsula ภายใต้โครงการปัญญาชนสาธารณะ (เอพีไอ หรือ Asian Public Intellectuals) สนับสนุนเงินทุนโดยมูลนิธิอินิปปอน

² นักวิชาการอิสระ, sirirat.katan@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการแสดงให้เห็นว่าภาพลักษณ์ในด้านลบของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลในปัจจุบัน เป็นผลมาจากค่านิยมในประวัติศาสตร์ที่บางตอนถูกนำมาตอกย้ำ และบางตอนถูกทำให้ลืมหายไปโดยกลุ่มชนชั้นปกครองในกระบวนการประกอบสร้างประวัติศาสตร์ในคาบสมุทรมลายู ตอนที่สูญหายไปนี้เองได้ส่งผลให้เกิดอคติทางชาติพันธุ์กับกลุ่มชาวเล ปัจจุบันถึงแม้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลได้กลายเป็นพลเมืองของประเทศ ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียน นับถือศาสนาและละทิ้งวิถีชีวิตแบบเดิมไปแล้วก็ตาม แต่อคติทางชาติพันธุ์นั้นยังคงอยู่ เป็นผลให้กลุ่มชาวเลไม่เป็นที่ยอมรับ ด้วยเหตุนี้กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลจึงต้องตกอยู่ในสภาวะที่ยากลำบากมาโดยตลอด

คำสำคัญ: ชาวเล, ออรั้ง ลาอูต, รัชชาติ, ชนพื้นเมือง

Abstract

The article aims to demonstrate the cause of ethnic prejudice on Chao Lay ethnic group. It argues that this has been the consequence of selective representations in the history. Some parts of the history have been emphasized while some have been ignored by the rulers in the era of history-building in the Malay Peninsula. The ignored history results in present day discrimination. Although Chao Lay today have become citizens of the nation states, received education in formal systems, accepted mainstream religions, and discarded their traditional way of life, but the negative perception towards them still persists. Thus, they are generally not accepted in a wider society and have been struggling to these days.

Keywords: Chao Lay, Orang Laut, nation state, indigenous peoples

1. บทนำ

"ชาวเล" เป็นคำทั่วไปใช้เรียกคนที่อาศัยทะเลเป็นแหล่งพักพิง หรือเป็นแหล่งทำมาหากิน ในทางภาคใต้ฝั่งทะเลอ่าวไทย "ชาวเล" มักหมายถึงความถึงชาวประมง แต่บริเวณฝั่งทะเลอันดามันนอกจากจะหมายถึงชาวประมงแล้ว ยังหมายรวมไปถึงกลุ่มชาติพันธุ์พื้นเมืองที่พูดภาษาตระกูลออสโตรนีเซียน ซึ่งคนกลุ่มนี้ในประวัติศาสตร์มีวิถีชีวิตแบบเร่ร่อนและกึ่งเร่ร่อนในแถบคาบสมุทรมลายู อย่างไรก็ตาม ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลในประเทศไทยมีอยู่ค่อนข้างจำกัด เนื่องจากการเป็นกรมองผ่านพื้นที่ของรัฐบาลสมัยใหม่ จึงทำให้มองไม่เห็นตัวตนและบทบาทที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลบนพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ของคาบสมุทรมลายู ซึ่งครอบคลุมส่วนหนึ่งของประเทศไทย มาเลเซีย และอินโดนีเซียในปัจจุบัน ผลที่ตามมาคืออคติทางชาติพันธุ์ ที่ทำให้ชาวเลกลายเป็นกลุ่มที่มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากคนส่วนใหญ่ในสังคม และถูกมองว่าเป็นกลุ่มชนที่ล้าหลังและสกปรก

ในทางกลับกัน หากมีการพิจารณาย้อนกลับไปตั้งแต่ช่วงเริ่มมีการค้าบนคาบสมุทรมลายูในศตวรรษที่ 5 จะพบว่าในยุคนี้กลุ่มชาวเลมีบทบาทที่สำคัญอย่างมากในด้านการเป็นผู้จัดหาสินค้าทางทะเลให้กับพ่อค้าจากจีน เนื่องจากสัตว์น้ำบางชนิดต้องอาศัยทักษะเฉพาะตัวของคนกลุ่มนี้เท่านั้น และเมื่อเข้าสู่ช่วงศตวรรษที่ 15 ซึ่งเป็นยุคต้นของการก่อตั้งราชอาณาจักรมาเลย์รวมไปถึงเป็นยุคแห่งความเจริญรุ่งเรืองของการค้าทางทะเลในแถบช่องแคบมะละกา กลุ่มชาวเลก็เป็นกองกำลังทางทะเลในการดูแลความสงบเรียบร้อยให้กับเจ้าผู้ครองราชอาณาจักรมาเลย์ ในยุคนี้ชนชั้นปกครองของกลุ่มชาวเลได้ถูกเลื่อนสถานะ

เป็นกษัตริย์องค์ที่สองแห่งมะละกา แต่เมื่อเข้าสู่ยุคอาณานิคม ชนชั้นปกครองที่เคยพึ่งพิงฐานอำนาจการปกครองจากกลุ่มชาติพันธุ์กลับหันเหไปรับความช่วยเหลือจากชาติตะวันตก แล้วละทิ้งฐานอำนาจเดิม เมื่อเป็นเช่นนี้กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลจึงถูกให้คำนิยามใหม่ว่าเป็นอุปสรรคต่อความเจริญของภูมิภาคนี้

2. กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลในคาบสมุทรมลายู

กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลในบทความนี้หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์พื้นเมืองที่ในอดีตมีวิถีชีวิตแบบเร่ร่อนและกึ่งเร่ร่อนทางทะเลบนคาบสมุทรมลายู เมื่อหนึ่งร้อยกว่าปีที่แล้ว ออรั้ง ลาวูด³ (orang laut) หรือบางครั้งก็ถูกเรียกว่า "sea nomads" หรือ "sea gypsies" เป็นกลุ่มที่อาศัยเรือเป็นบ้าน อาศัยกระจ่ายในแถบพื้นที่เส้นทางเดินเรือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ (แผนผังที่ 1) ครั้งหนึ่งคนกลุ่มนี้เคยยึดครองพื้นที่การเดินเรือรอบช่องแคบมะละกา รวมไปถึงบางส่วนของชายฝั่งสุมาตรา ตะวันออก มลายูตะวันออกเฉียงใต้ และหมู่เกาะเรียว-ลิงกา และเกาะตุจ (Sather 1999: 2) ออรั้ง ลาวูด ดำรงชีวิตด้วยการหาประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเล หาเก็บสัตว์น้ำตามชายฝั่ง และบริเวณป่าชายเลนหรือเขตป่าที่มีน้ำท่วมถึง นอกจากนี้ยังเข้าป่าเพื่อหาเก็บของป่า เช่น หัวมันป่า ผลไม้ หาเก็บเศษไม้เพื่อนำมาทำเป็นฟัน รวมไปถึงการหาเก็บสมุนไพรเพื่อนำมาทำยาพื้นบ้าน อีกทั้งยังมีการล่าหมูป่าเพื่อมาทำเป็นอาหารอีกด้วย โดยทั่วไปคนกลุ่มนี้มักอาศัยเรือ

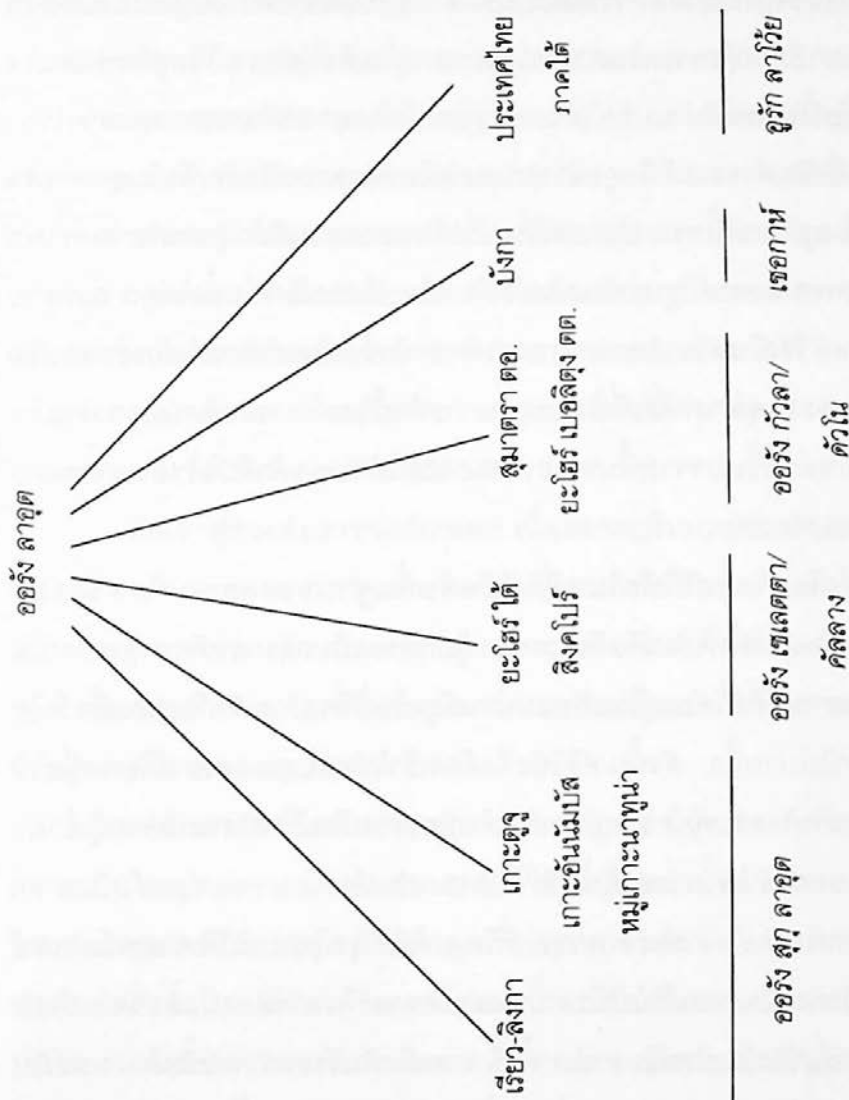
³ ออรั้ง ลาวูด เป็นคำในภาษามลายูใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล "ออรั้ง" แปลว่า คน และ "ลาวูด" แปลว่า ทะเล

ลำเล็ก ๆ เป็นบ้านสำหรับหนึ่งครอบครัว แล้วเดินทางไปในพื้นที่ที่มีกลุ่ม
เครือญาติอยู่ รวมไปถึงการเดินทางตามความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1: ผู้หญิงชาวเลเก็บหาหอยนางรมตามชายหาดชายฝั่ง ภาพโดยผู้เขียน

เอกสารเก่าที่บันทึกโดยชาวอังกฤษระบุว่ากลุ่มชาติพันธุ์หลักของเกาะ
ภูเก็ตในคริสต์ศตวรรษที่ 17 ก็คือ คนไทยที่เป็น "natural Syamers" อยู่ปะปน
กับชาวมลายู (Malays) และชาวเล (sea-gypsies) และอีกกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่
บนเกาะนี้คือกลุ่ม saletters หรือ saleeters ซึ่งเป็นกลุ่มที่แตกต่างไปจากคนที่
อาศัยอยู่บนแผ่นดิน บางส่วนอาศัยอยู่ในเรือและเป็นนักเดินทางที่เชี่ยวชาญใน
ทะเลแถบนี้ รวมทั้งเป็นกลุ่มหนึ่งของ ออริง ลาดูด ซึ่งเร่ร่อนอยู่แถบหมู่เกาะ
มาเลย์ (Na Pombejra, 2002: 94-95)

แผนผังที่ 1: แสดงกลุ่ม ออร์ัง ลาฮุด จำแนกตามภูมิภาค

งานศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งที่เป็นงานวิจัยในเชิงวิชาการและบันทึกทางประวัติศาสตร์ ได้กล่าวถึงบทบาทของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลในคาบสมุทรมลายูในด้านต่างๆ ไว้อย่างน่าสนใจ ในงานประวัติศาสตร์มาเลเซีย (อันดาयाและอันดาया 2549: 22-23) กล่าวไว้ว่า บัญชีรายชื่อสินค้าทะเลที่มีอยู่อย่างมากมายในตลาดการค้าของจีนในยุคการค้าเฟื่องฟูของภูมิภาคนี้ เช่น ปะการังที่เผือก ก้านสวยงามสีดำและหายาก ภาษามลายูเรียกว่า *อาการ์ บาฮาร์* และ *ต-รีปัง* หรือปลิงทะเล รวมทั้งไข่มุก สหรัย และรังนก ที่ใช้เป็นส่วนประกอบในการทำอาหารและส่วนผสมในการทำยาจีน มีเพียง *ออรัง ลากูต* เท่านั้นที่ชำนาญในการดำน้ำและสามารถงมปะการังและสัตว์ทะเลเหล่านี้ขึ้นมาจากพื้นทะเลเพื่อมาขายให้กับพ่อค้าจีนได้ (อันดาयाและอันดาया 2549: 25)

อาณาจักรศรีวิชัยในอดีตมีปัจจัยพื้นฐานของความเข้มแข็งอยู่ที่ สัมพันธภาพแบบพึ่งพาอาศัยกันระหว่างผู้ปกครองกับกลุ่ม *ออรัง ลากูต* ซึ่งเป็นประชาชนชาวเลที่อาศัยอยู่ในแถบแม่น้ำและพร้อมที่จะรวมตัวกันปล้นเมื่อมีเรือผ่านเข้ามาในน่านน้ำ ดังนั้น ศรีวิชัยจึงต้องเข้าไปควบคุม *ออรัง ลากูต* เพื่อให้มาเป็นกองกำลังควบคุมความปลอดภัยในช่องทางเดินเรือทางทะเลจากผู้เข้ามา จู่โจมภายนอก (อันดาयाและอันดาया 2549: 42-43)

บทบาทของ *ออรัง ลากูต* ที่โดดเด่นที่สุดในประวัติศาสตร์มาเลย์ ดูเหมือนว่าจะเป็นการเข้าไปมีบทบาทต่อโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมของราชอาณาจักรมาเลย์โบราณ ทั้งนี้ สายสัมพันธ์ระหว่างศักดิ์นามาเลย์กับ *ออรัง ลากูต* ในคริสต์ศตวรรษที่ 14 นั้นมีความสนิทชิดเชื้อและมีนัยสำคัญ

อย่างยิ่งในประวัติศาสตร์มาเลย์ โดย *ฮอรั้ง ลากูต* เป็นผู้ภักดีที่สืบทอดบทบาทมาตั้งแต่สมัยผู้ปกครองศรีวิชัย-ปาเล็มบัง ซึ่งต่อมาได้มาสร้างราชอาณาจักรมาเลย์โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่มะละกาและยะโฮร์ (Chuleeporn 2002: 143)

บทบาท *ฮอรั้ง ลากูต* ที่มีต่อรัฐคือการเป็นกองกำลังทางน้ำที่เฝ้าคอยตรวจตราการเดินทางเรือเข้าออกบริเวณช่องแคบ ในยามศึกสงคราม *ฮอรั้ง ลากูต* ก็เป็นกองกำลังต่อสู้ให้กับราชอาณาจักร แต่ในยามสงบ *ฮอรั้ง ลากูต* มีบทบาทหลักในการดูแลและให้บริการความสะดวกในด้านเศรษฐกิจของเมืองท่า เมื่อเข้าฤดูมรสุมซึ่งเป็นช่วงที่เรือหรือพ่อค้าต่างๆ ไม่สามารถออกเดินทางได้ *ฮอรั้ง ลากูต* ก็เปิดตลาดเป็นที่แลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างของที่หาได้จากท้องทะเลกับสินค้าจากพ่อค้าต่างๆ (Chuleeporn 2002: 149)

เมื่อเข้าสู่ช่วงต้นราชวงศ์มาเลย์ เนื่องจากบริเวณช่องแคบมะละกามีจำนวน *ฮอรั้ง ลากูต* มากกว่าพวกชนกลุ่มอื่น กษัตริย์ปวรเมศวรจึงได้อภิเษกสมรสกับบุตรสาวของหัวหน้า *ฮอรั้ง ลากูต* จากสิงคโปร์เพื่อให้เกิดความมั่นคงของราชอาณาจักร และโอรสที่ประสูติจากการอภิเษกสมรสนี้ได้สืบทอดตำแหน่งประมุขวงศ์ที่สองของมะละกา

การรักษาสัมพันธภาพกับกลุ่ม *ฮอรั้ง ลากูต* ทำให้ราชวงศ์สามารถครองความเป็นใหญ่ทางการเมืองในช่องแคบไว้ได้ ยิ่งไปกว่านั้นด้วยความสามารถทางทะเลของ *ฮอรั้ง ลากูต* ก็ได้ดึงดูดเรือบรรทุกสินค้าที่เป็นสินค้าทะเลและพ่อค้าต่างหลังไหลเข้ามาค้าขายในแถบนี้ จนเป็นที่มาแห่งความมั่งคั่งของมะละกา ดังนั้น ความจงรักภักดีของกลุ่ม *ฮอรั้ง ลากูต* นับเป็นปัจจัยสำคัญใน

การรักษาราชอาณาจักรและความมั่นใจในความเจริญรุ่งเรืองของมะละกา (อันดาयाและอันดาया 2549: 77-78)

อย่างไรก็ตาม ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา ความสำคัญของ ออร์ัง ลากูต ในภูมิภาคนี้เริ่มเสื่อมถอยอันเนื่องมาจากสาเหตุประการแรกคือ การเปลี่ยนหัวอำนาจทางการเมืองของชนชั้นปกครองในราชอาณาจักรยะโฮร์ กล่าวคือมีการยึดอำนาจจากสุลต่านองค์เก่าด้วยการใช้กองกำลังที่เป็นชาวนูกิส ผลจากการลอบปลงพระชนม์สุลต่านองค์เก่า ทำให้ลำดับชั้นทางสังคมของ ออร์ัง ลากูต เกิดความสั่นคลอน กษัตริย์องค์ใหม่ก็ดูจะวางใจในชาวนูกิส มากกว่า ออร์ัง ลากูต ในช่วงนี้เอง ออร์ัง ลากูต ก็เริ่มกระจัดกระจายหายไป จากบริเวณช่องแคบ อันดาयाได้ระบุว่านี่เป็นจุดเปลี่ยนที่มีนัยในประวัติศาสตร์ ของกลุ่ม ออร์ัง ลากูต ทำให้คนกลุ่มนี้กลับกลายมาเป็นคนมีนิสัยซื่อาย เก็บตัว และหันไปมีวิถีชีวิตแบบเร่ร่อนที่ไม่มีอะไรโดดเด่น (Trocki 2007: 26 อ้างใน Andaya 1975: 323) อีกทั้งความภาคภูมิใจและสถานะเดิมก็หายไปด้วย

สาเหตุของความเสื่อมสลายประการถัดมาก็คือ การเข้ามาของชาติ ตะวันตกที่ต้องการยึดครองการค้าไม่เพียงในช่องแคบ แต่ยังตลอดทั่วทั้งภูมิภาค ชาติตะวันตกต่างตระหนักดีว่า อุปสรรคที่ขัดขวางการแผ่อิทธิพลของตนเองนั้น คือ กลุ่มกองกำลัง ออร์ัง ลากูต ซึ่งเป็นกองกำลังหลักของราชสำนักมาเลย์ใน ขณะนั้น ข้ออ้างหนึ่งที่อังกฤษได้นำขึ้นมาเป็นประเด็นคือเรื่องปัญหาโจรสลัดใน ช่องแคบที่เป็นอุปสรรคต่อการเจริญเติบโตของการค้าในบริเวณนี้ โจรสลัดใน ความหมายนี้ก็คือกลุ่ม ออร์ัง ลากูต นั่นเอง

อย่างไรก็ตาม มุมมองเรื่องโจรสลัดหรือชนกลุ่มผู้ลักขโมยของมาเลย์ในสายตาชาวอังกฤษนั้น ด้านหนึ่งก็มีที่มาจาก Tome Pires นักเขียนชาวโปรตุเกสที่บันทึกเหตุการณ์ช่วงโปรตุเกสครอบครองมะละกา โดยกล่าวถึง ออรั้ง ลาคูต ว่าเป็น เซลัตเตส (Celates) "ผู้ซึ่งทำการปล้นสะดมโดยใช้เรือปราศูลำเล็กๆ เดินทางท่องไปในทะเล และคอยดักปล้นเมื่อมีโอกาส" นอกจากนี้ ในบันทึกดังกล่าวยังได้ระบุถึงพฤติกรรมโจรสลัดเหล่านี้ว่าได้รับการยินยอมจากมะละกา และ เซลัตเตส เหล่านี้ก็เป็นที่ยินยอมยิ่งของราชาแห่งลิงกา (Sopher 1944: 321 อ้างใน Shahrom 2002/2003: 25)

ด้วยเหตุนี้ ชาติตะวันตกจึงได้ออกมาตรการในการต่อต้านและกำจัด ออรั้ง ลาคูต ซึ่งถูกเรียกว่า "โจรสลัด" เพื่อให้ชาวยุโรปสามารถทำการค้าในบริเวณนี้ได้อย่างสะดวกและปลอดภัย ในคริสต์ศตวรรษที่ 16 ออรั้ง ลาคูต ก็ถูกขับไล่ออกไปจากบริเวณเมืองท่าการค้าที่สำคัญ และเมื่อเข้าสู่คริสต์ศตวรรษที่ 19 บทบาทของ ออรั้ง ลาคูต ในประวัติศาสตร์มาเลย์เริ่มสูญหายไป สถาบันสุลต่านของมาเลย์ก็ได้เปลี่ยนระบบการเมืองที่พึ่งพิงชนพื้นเมืองมาเป็นการพึ่งพิงการเมืองแบบอาณานิคมโดยมีอังกฤษเป็นประเทศเจ้าอาณานิคม

ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลก็ถูกอธิบายอย่างคลาดเคลื่อน เช่น ในประเทศมาเลเซียอธิบายกลุ่ม ออรั้ง ลาคูต ว่าเป็นพวกโลมม นารังเกียจ และตีควาสัตว์เพียงเล็กน้อย (อันดาयाและอันดาया 2549: 142) และอินโดนีเซียอธิบายว่าเป็นกลุ่มคนที่ฝึกฝนมนต์ดำ เพื่อใช้ทำร้ายคนที่ตัวเองไม่พอใจ เป็นคนอันตราย สกปรก และไม่เจริญ (Chou 2003: 2) ในประเทศไทยคนบางท้องถิ่นภาคใต้มักใช้คำว่า "ชาวเล" สำหรับเรียกคนที่ละเลย

เรื่องความสะอาด ไม่เอาใจใส่การเรียน หรือคนที่จับจ่ายใช้สอยจนไม่มีเหลือเก็บ เช่น ดำเหมือนชาวเล สกปรกเหมือนลูกชาวเล เป็นต้น

3. จาก "ออรังลาอูด" หรือ "ชาวเล" มาเป็นชนพื้นเมือง

ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ประเทศต่างๆ บนคาบสมุทรมลายูต่างพัฒนาตัวเองเข้าสู่ยุครัฐชาติสมัยใหม่ ออรัง ลาอูด กลายเป็นพลเมืองของประเทศอิสระ ในประเทศมาเลเซีย ออรัง ลาอูด หรือชาวเลถูกจัดอยู่ในกลุ่ม "ออรัง อัสลี" (*orang asli*) แปลว่า ชนพื้นเมือง

ในประเทศอินโดนีเซีย กลุ่มชาติพันธุ์นี้ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่ม "มาস্যารากัต อาดัต เตอร์สซิง (*masyarakat adat terasing*)" แปลว่า สังคมจารีตประเพณีที่ยังโดดเดี่ยว (*isolated society*) และต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น "คอมมูนิตัส อาดัต เตอร์เพินซิล (*communitus adat terpencil*)" แปลว่า ชุมชนจารีตประเพณีที่อยู่ห่างไกล (DPKAT 2001: 1)

ประเทศไทยได้จัดให้ชาวเลเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเรียกคนกลุ่มนี้ว่า "ชาวเล" แต่ต่อมาได้หันมาใช้ชื่อ "ชาวไทยใหม่" เนื่องจากคำว่า "ชาวเล" ถูกให้ความหมายในเชิงลบด้วยอคติทางชาติพันธุ์ อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างด้านสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลเมื่อเปรียบเทียบกับสังคมใหญ่หรือสังคมกระแสหลัก ทำให้รัฐบาลรวมไปถึงงานศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในอดีตลงความเห็นว่าคนกลุ่มนี้ยังเป็นพวกล้าหลังและยังไม่พัฒนา

ในสังคมชาวมุสลิม พฤติกรรมบางอย่างของ ออรัง ลาอูด เป็นสิ่งที่ไม่บริสุทธิ์และรับไม่ได้ เช่น การอาศัยเรือเป็นบ้าน การอยู่รวมกันกับสุนัขและสัตว์อื่นๆ แล้วเดินทางทั่วไปในคาบสมุทรมลายูโดยไม่มีจุดหมาย การล่าและบริโภค

เนื้อหมูป่าและเต่า การที่ไม่ค่อยอาบน้ำและไม่มีศาสนา (Suara Pembaruan 1995) เช่นเดียวกับในสังคมไทยที่อธิบายประเพณีรับบุญของอุรกลาไว้วว่าเป็น การขอทาน เพราะถูกสาปแช่งไว้เมื่อครั้งบรรพบุรุษ หนังสือเรื่องชาน้ำ (ชาว ทะเล) ในเมืองไทย ได้เขียนไว้ตอนหนึ่งว่า

บรรพบุรุษของชาน้ำคนแรกตามที่เขาเล่าคือ "คะโต๊ะอาดี้บ" แต่ไม่มีใครบอกเล่านอกจาก จะสนิทสนมกันจริงๆ เท่านั้น คงจะมีความ สำนึกในเรื่องชาตินิยมหรือรู้สึกละอายก็เป็นได้ เนื่องจาก คะโต๊ะอาดี้บเป็นคนไม่เอาเรื่องราว อะไรมาก เป็นคนดีอีวัน ชอบเที่ยวเตร่ การงาน ไม่ทำ หามื้อกินมื้อ ไปที่ไหนก็พักที่นั่น ชีวิต ชาน้ำเหมือนถูกสาปแช่ง (ประเทือง 2539: 9)

ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงคิดโครงการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล เพื่อให้ สามารถอยู่ร่วมกับสังคมกระแสหลักได้อย่างไม่แปลกแยก กระบวนการหลักๆ ที่ หน่วยงานภาครัฐนำเข้ามาใช้ก็คือ หนึ่ง การเปลี่ยนวิถีชีวิตที่เคยเร่ร่อนให้มา เป็น การตั้งถิ่นฐานถาวร สอง การให้มีการนับถือศาสนา และสาม คือ การให้ การศึกษาในระบบโรงเรียน

3.1 การเปลี่ยนวิถีชีวิตที่เคยเร่ร่อนให้มาเป็นการตั้งถิ่นฐานถาวร

กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลในประเทศมาเลเซียและอินโดนีเซียถูกกระตุ้นให้ตั้งถิ่นฐานถาวรในพื้นที่ที่รัฐจัดให้ รวมไปถึงการให้รับเอาวัฒนธรรมบนบกเข้ามาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ ในพื้นที่จัดสรรดังกล่าว รัฐได้สร้างบ้าน มัลลิตสถานีอนามัย และโครงสร้างพื้นฐานอื่นๆ เช่น ถนนเข้าออกหมู่บ้าน น้ำประปา และน้ำบาดาล เป็นต้น แต่พื้นที่เหล่านั้นก็มักตั้งอยู่ห่างไกลออกไปจากเมืองมาก อีกทั้งระบบสาธารณูปโภคก็ไม่ค่อยมีประสิทธิภาพมากนัก นอกจากนี้ รัฐบาลยังส่งเสริมให้รู้จักการปลูกผลไม้เพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัว (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2: หมู่บ้านออร์ัง เซลัตตา ในรัฐยะโฮร์ บารู ตอนเหนือ ภาพโดยผู้เขียน

ระบบการปกครองภายในหมู่บ้าน จะมีผู้นำที่มาจากการเลือกตั้งและได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการจากรัฐบาลกลาง มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับกิจกรรมทั้งหมดของหมู่บ้าน รวมไปถึงการรับเอานโยบายจากภาครัฐเข้ามาปฏิบัติ ทั้งนี้ รูปแบบการปกครองในปัจจุบันมีความแตกต่างไปจากธรรมเนียมปฏิบัติของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลในอดีต กล่าวคือ โดยปกติสมาชิกผู้ชายที่มีความอาวุโสที่สุดของกลุ่มจะได้รับเลือกเป็นผู้นำของชุมชน และผู้นำจะเป็นผู้ที่มีอำนาจมากที่สุด แต่อำนาจนั้นก็ไม่ได้เป็นอำนาจแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในหมู่บ้าน (Chou 2003: 20) อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน มีหลายครั้งที่ผู้นำชุมชนก็ไม่ได้มาจากกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล เนื่องจากในพื้นที่จัดสรรนั้นไม่ได้มีเพียงกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลอาศัยอยู่เพียงกลุ่มเดียว แต่ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นอาศัยรวมอยู่ด้วย ด้วยเหตุนี้ผู้นำจะเป็นใครก็ได้ที่ได้รับการเลือกตั้งจากสมาชิกในหมู่บ้าน และต้องได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการจากรัฐบาลกลาง จึงจะถือว่าเป็นผู้นำโดยสมบูรณ์

ภายหลังจากการตั้งถิ่นฐานถาวร กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติและรูปแบบการดำเนินชีวิตที่หลากหลายมากขึ้น เนื่องจากต้องอาศัยอยู่ร่วมกันกับคนท้องถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์อื่น สวนลูกหลานก็เริ่มมีการแต่งงานกับคนต่างชาติพันธุ์หรือคนจากนอกพื้นที่ และนี่ก็เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลมีการตั้งถิ่นฐานนอกเหนือไปจากพื้นที่ที่รัฐจัดให้ โดยทั่วไปหลังจากแต่งงานแล้วการเลือกทำเลตั้งถิ่นฐานนั้นจะขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในการทำงาน เช่น ใกล้แหล่งทำประมง หรือบ้านของคู่สมรส เป็นต้น

3.2 การให้มีการนับถือศาสนาประจำชาติ

นอกจากรัฐบาลจะพัฒนาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจในกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลแล้ว รัฐบาลยังส่งเสริมให้มีการเปลี่ยนแปลงในทางวัฒนธรรมอีกด้วย (Lenhart 2003: 304-305) กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลในประเทศมาเลเซียและอินโดนีเซียยังต้องนับถือศาสนา ซึ่งจะระบุไว้ในบัตรประชาชนโดยทั่วไปแล้ว รัฐบาลจะสนับสนุนให้นับถือศาสนาประจำชาติ ซึ่งก็คือศาสนาอิสลาม แต่ในบางพื้นที่ รัฐบาลได้ระบุศาสนาลงในบัตรประชาชนโดยเจ้าของบัตรไม่ได้รับรู้ ทั้งนี้ เนื่องจากรัฐเกรงว่ากลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลจะหันไปนับถือศาสนาคริสต์ รัฐบาลมาเลเซียได้รณรงค์ให้หันมานับถือศาสนาอิสลามด้วยวิธีการให้พื้นที่เพาะปลูก การให้เงินอุดหนุนในการซ่อมแซมบ้านหรือเรือ หรือการแจกเงินในช่วงวันหยุดทางศาสนา เป็นต้น

การหันมานับถือศาสนาอิสลามของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลในปัจจุบันทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แนวคิดเรื่องความสะอาดเริ่มเข้ามามีอิทธิพลในชีวิตประจำวัน เช่น การล้างเท้าก่อนเข้าบ้าน การสวมรองเท้า การซักทำความสะอาดเสื้อผ้า และการอาบน้ำ รวมไปถึงความเชื่อในเรื่องชีวิตหลังความตายก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยจากเดิมที่เชื่อว่าเมื่อตายไปแล้ววิญญาณจะไปรอญาติอยู่ที่โลกหน้า ในส่วนพิธีกรรมและการสร้างกุโบร์ก็จะกระทำกันเองภายในกลุ่ม แต่เมื่ออยู่ภายใต้เงื่อนไขของศาสนา "โต๊ะอิหม่าม" หรือผู้นำทางศาสนาได้เข้ามามีอิทธิพลต่อชีวิตหลังความตาย กล่าวคือ เกิดความเชื่อที่ศาสนาจะสามารถนำพาดวงวิญญาณไปสู่ความดีและเป็นการตายที่สมบูรณ์แบบ โต๊ะอิหม่ามจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนของคุณธรรมความดีในการจัดทำ

พิธีกรรมนี้โดยช่วยทำความสะอาดและชำระล้างร่างกายของศพเพื่อเตรียมพร้อมที่จะไปพบกับพระผู้เป็นเจ้าในโลกหน้า ยิ่งไปกว่านั้น การนับถือศาสนาเดียวกันภายในครอบครัวจะทำให้ได้พบกันอีกเมื่อมีการกลับมาเกิดใหม่อีกครั้ง (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3: เด็กๆ กำลังเรียนศาสนากับโต๊ะอิหม่ามในวันหยุดสุดสัปดาห์ ภาพโดยผู้เขียน

อย่างไรก็ตาม การนับถือศาสนาที่แตกต่างกันของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลก็ไม่ได้ทำให้ระบบความสัมพันธ์ภายในกลุ่มเจือจางลงไป ทั้งนี้ เนื่องจากสายสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลดั้งเดิมนั้นผูกติดอยู่กับความเป็นเครือญาติที่มีการนับรวมกันทั้งทางสายเลือดและการแต่งงานของทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย (ภาพที่ 4) ดังนั้น ไม่ว่าจะนับถือศาสนาใดก็ยังคงนับถือเป็นเครือญาติเหมือนเดิม เช่นเดียวกับความสัมพันธ์กับคนภายนอกที่นับถือศาสนาต่างกับ

กลุ่มชาวเล ซึ่งก็ไม่ได้รับผลกระทบเช่นกัน เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นระบบความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์และผู้พึ่งพา (Patron-client relationship) กลุ่มชาวเลมักจะติดต่อดำขายกับคนจีนหรือที่เรียกว่า "เจ้าแก้ว" ซึ่งเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือด้านการเงินและอุปกรณ์หาปลา เช่น น้ำมัน เครื่องยนต์เรือ เป็นต้น ในทางกลับกันสัตว์น้ำที่หามาได้จะต้องขายให้กับพ่อค้าผู้ให้ความช่วยเหลือ นอกจากนี้ ในวันสำคัญๆ เช่น วันตรุษจีน วันฮารีรายอของศาสนาอิสลาม หรือวันคริสต์มาส กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลทั้งที่เป็นมุสลิมและไม่เป็นมุสลิมต่างมารวมตัวกันสังสรรค์ร่วมกับญาติมิตรและเจ้าแก้ว (ภาพที่ 5)

4

5

ภาพที่ 4: พิธีแต่งงานของ ออริง สุก มลายู ลาอูต จังหวัดเรียว ประเทศอินโดนีเซีย
ภาพโดยผู้เขียน

ภาพที่ 5: ออริง เซลัตตา กำลังร่วมเฉลิมฉลองเทศกาลตรุษจีนที่จัดขึ้นโดยเจ้าแก้ว
ภาพโดยผู้เขียน

3.3 การรับการศึกษาผ่านระบบโรงเรียน

ในประเทศมาเลเซียและอินโดนีเซีย เด็กๆ ต้องไปโรงเรียนเนื่องจากรัฐไม่ต้องการให้เด็กเหล่านี้ติดตามพ่อแม่ไปออกทะเล เช่นเดียวกับประเทศไทยที่มีการศึกษาภาคบังคับให้กับเด็ก ทั้งนี้ โรงเรียนของเด็กๆ เหล่านี้ส่วนใหญ่จะอยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้าน ในบางพื้นที่รัฐบาลได้จัดรถรับส่งระหว่างหมู่บ้านกับโรงเรียน

โรงเรียนและครูมีบทบาทที่สำคัญในการทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลละทิ้งวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ครูจะสอนเรื่องวัฒนธรรมของชาติรวมไปถึงการปรับเปลี่ยนนิสัยบางอย่าง โดยเฉพาะเรื่องความสะอาด เมื่อก่อนเด็กชาวเลไม่นิยมอาบน้ำ ดังนั้น ทุกเช้าครูจะพาเด็กเหล่านี้ไปอาบน้ำที่โรงเรียนจนกระทั่งเด็กรู้สึกอับอาย แล้วเด็กก็จะอาบน้ำมาโรงเรียนด้วยตัวเอง โดยทั่วไปแล้วครอบครัวจะสนับสนุนให้เด็กไปโรงเรียน เนื่องจากเชื่อว่าวุฒิการศึกษาจะช่วยให้เด็กมีโอกาสที่ดีในการหางานทำในเมือง และยังมีมองอีกว่าเด็กๆ จะได้ไม่ต้องลำบากเหมือนที่พ่อแม่กำลังเป็นอยู่ในขณะนี้

4. ชะตากรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลในปัจจุบัน

ในปัจจุบัน ไม่มีกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลกลุ่มใดที่ยังคงวิถีชีวิตแบบเร่รอนทั้งที่อาศัยอยู่ในเขตประเทศไทย มาเลเซีย และอินโดนีเซีย ทุกกลุ่มต่างตั้งถิ่นฐานถาวรตามพื้นที่ต่างๆ ที่รัฐจัดให้ หรือบริเวณที่มีกลุ่มเครือญาติอาศัยอยู่ ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณชายฝั่งทะเล ตามเกาะต่างๆ รวมไปถึงบริเวณปากแม่น้ำ

ชาวเลในประเทศอินโดนีเซีย -- ออรััง สุกู ลาอูด (Orang Suku Laut)

ออรััง สุกู ลาอูด⁴ เป็นคำทั่วไปที่คนนอกใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลในประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มย่อยมากมาย แต่ละกลุ่มก็มีภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ก่อนที่กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลจะมีการตั้งถิ่นฐานถาวร การเรียกตัวเองจะเรียกตามรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิต เช่น ออรััง เปอร์กะจัง (*orang perkajang*) หมายถึงคนที่อาศัยหลังคาใบจาก หรือ ออรััง สำปัน (*orang sampan*) หมายถึงคนที่อาศัยอยู่ในเรือสำปัน แต่ภายหลังจากที่มีการตั้งถิ่นฐานถาวร คนกลุ่มนี้กลับเรียกตัวเองไปตามพื้นที่ที่อาศัยอยู่ เช่น ในบริเวณหมู่เกาะเรียว มีกลุ่มที่เรียกตัวเองว่า ออรััง สุกู มันตัง (*orang suku Mantang*) หมายถึงคนมันตัง หรือ ออรััง สุกู มาปอร์ (*orang suku Mapor*) หมายถึง คนมาปอร์ หรือ ออรััง สุกู บารอก (*orang suku Barok*) หมายถึง คนบารอก นอกจากนี้ยังมีกลุ่มที่เรียกตัวเองว่า ออรััง มลายู สุกู ลาอูด (*orang Melayu suku laut*) หมายถึง คนมลายูทะเล ในความหมายนี้แสดงให้เห็นว่ายังคงมีการรักษาวิถีชีวิตแบบจารีตตามวิถีมลายู (*Melayu adat*) นั่นคือการนับถือศาสนาอิสลาม ส่วนคำว่า ออรััง สุกู ลาอูด ถูกใช้ในการอธิบายภูมิหลังของตัวเอง ซึ่งเป็นคำๆ เดียวกับคำว่า อัซลี สุกู ลาอูด (*asli suku laut*) หมายถึง ชนเผ่าทะเลดั้งเดิม หรือคำว่า สุกู คิตา หมายถึง ชนเผ่าพวกเรา ส่วนกลุ่มที่ยังคงอาศัยเรือเป็นบ้านก็จะถูกกลุ่มอื่นเรียกว่า ออรััง สำปัน

⁴ ออรััง สุกู ลาอูด เป็นภาษาอินโดนีเซีย มาจาก "ออรััง" แปลว่า คน "สุกู" แปลว่า เผ่าพันธุ์ และ "ลาอูด" แปลว่า ทะเล รวมแล้วแปลว่า คนเผ่าพันธุ์ทะเล

ชาวเลในประเทศมาเลเซีย -- ออริง เซลัตตา (*orang seletar*)

ออริง เซลัตตา เป็นภาษามลายูที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลที่อาศัยบริเวณช่องแคบมะละกา แต่ในปัจจุบันได้ตั้งถิ่นฐานบริเวณริมแม่น้ำในรัฐยะโฮร์ บารูตอนใต้ คำว่า ออริง เซลัตตา มาจากคำว่า ออริง เซลัต หมายถึง คนจากช่องแคบ ซึ่งช่องแคบที่ว่านี้คือช่องแคบสิงคโปร์ และช่องทางน้ำเล็กๆ หลายสายในบริเวณหมู่เกาะบาตัมในประเทศอินโดนีเซีย ในคริสต์ศตวรรษที่ 17 ช่วงที่ดัชต์เข้ายึดครองมะละกาจากโปรตุเกส ชาวดัทช์ได้เปลี่ยนคำจาก เซลัต มาเป็น เซลัตตา ด้วยการเติม "-er" ที่ท้ายของคำ เพื่อระบุเจาะจงถึงสถานที่ที่เป็นที่ตั้งเดิมของคน ดังนั้น ออริง เซลัตตา สามารถแปลแบบเต็มๆ ได้ว่า "คนจากช่องแคบสิงคโปร์และบาตัม" (Nopiah 1979: 2-3) อย่างไรก็ตาม ออริง เซลัตตาหาได้เรียกตัวเองเหมือนดังที่คนอื่นเรียกขานไม่ หากแต่เรียกขานตัวเองว่า กอน (*kon*) โดยให้คำนิยามว่า "กอนเป็นคนที่อาศัยบริเวณริมแม่น้ำและบริเวณที่น้ำไหลมาบรรจบกัน ซึ่งเป็นที่ที่สามารถนำเรือออกสู่ทะเลได้ และอาศัยอยู่ร่วมกับสุนัข"

ชาวเลในประเทศไทย -- ชาวเล

"ชาวเล" เป็นภาษาถิ่นทางภาคใต้ของไทยที่ใช้เรียกผู้คนที่อาศัยอยู่ริมทะเล ประกอบอาชีพประมง แต่ในแถบจังหวัดฝั่งทะเลอันดามัน "ชาวเล" มีความหมายรวมไปถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาออสโตรนีเซียน และมีประวัติศาสตร์การอพยพเร่ร่อนในแถบภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลในประเทศไทยมี 3 กลุ่มตามความแตกต่างของภาษาพูด คือ

กลุ่มมอแกน กลุ่มมอแกน และกลุ่มอุรักลาไวย ในสมัยก่อน คนภายนอกมักจะเรียกขานว่า "ชาวน้ำ" ซึ่งเป็นคำที่กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลไม่ให้การยอมรับ ส่วนในแถบจังหวัดพังงา ภูเก็ต กระบี่ และสตูล คนกลุ่มนี้จะถูกเรียกว่า "ชาวเล" "ชาวเกาะ" หรือ "ชาวไทยใหม่"

แม้ว่าในปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลจะได้รับการพัฒนาจากโครงการต่างๆ ของรัฐ มีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับคนส่วนใหญ่ของประเทศแล้วก็ตาม แต่ก็ไม่ได้ทำให้สถานภาพทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ดีขึ้นสักเท่าใด หากแต่ยิ่งทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ถูกเบียดออกไปจากสังคมมากยิ่งขึ้น

4.1 ความคลุมเครือทางด้านอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวเล

กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลในปัจจุบันยอมรับการพัฒนาจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งจากภาครัฐและเอกชน เนื่องจากถือว่าตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมชาติชาวเลในประเทศไทยยอมรับคำเรียกว่า ชาวไทยใหม่ เนื่องจากเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจและรู้สึกถึงความเสมอภาคเท่าเทียมกับคนไทยส่วนใหญ่ อีกทั้งยังได้รับสิทธิลงคะแนนเลือกตั้ง แต่ได้รับการยกเว้นการเข้ารับการศึกษา (ไม่ทราบผู้บันทึกข้อมูล 2536: 6) และจากการสัมภาษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลในประเทศมาเลเซียและอินโดนีเซีย (2007) มีคำพูดหลายคำที่แสดงให้เห็นวิถีชีวิตดังกล่าวเช่นกัน

"เดี๋ยวนี้เราไม่โง่แล้ว เด็กๆ ไปโรงเรียน มีบางคน
ได้เป็นหมอ เป็นคุณครู..."

"เดี๋ยวนี้เรานับถือศาสนาแล้วเราจึงทิ้งเรื่องมนต์ดำ..."

อย่างไรก็ตาม โครงการพัฒนาต่างๆ เหล่านั้นไม่ได้ทำให้อคติทางชาติพันธุ์ที่เกิดกับกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลลดน้อยลงแต่อย่างใด สาเหตุหลักของความล้มเหลวของโครงการเหล่านี้ก็คือการพัฒนาเหล่านั้นไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเป็นจริงทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ ด้วยเหตุนี้สถานการณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลจึงยังคงไม่แตกต่างไปจากอดีตมากนัก

กลุ่มชาวเลเกิดความสับสนและคลุมเครือในอัตลักษณ์ของตนเองว่า "เราเป็นใครกันแน่ในประเทศนี้?" เนื่องจากด้านหนึ่งภาครัฐพยายามรณรงค์ให้ละทิ้งวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ให้หันมารับวิถีชีวิตในกระแสหลัก แล้วบอกว่าหากทำเช่นนี้แล้วจะสามารถอยู่ร่วมกับสังคมกระแสหลักได้อย่างภาคภูมิใจ อีกทั้งโครงการพัฒนาต่างๆ ที่ภาครัฐจัดให้นั้นก็เป็นโยบายในระดับชาติ ซึ่งแสดงถึงความจริงจั่งของรัฐในการแก้ปัญหาดังกล่าว แต่อีกด้านหนึ่งเมื่อเข้าสู่ในทางปฏิบัติชาวเลยังคงถูกกีดกันออกไปจากสังคมกระแสหลักเช่นเดิม รัฐบาลอินโดนีเซียได้ออกแบบโครงการพัฒนาโดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มความเจริญให้กับสังคมชาวเลและเพื่อสามารถดำเนินชีวิตคู่ขนานไปกับสังคมหลัก (DPKAT 2001) ส่วนในประเทศไทย กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวท้องถิ่น แต่ก็เป็นที่ได้เพียงแค่วิถีทางการท่องเที่ยว รัฐบาลมาเลเซียก็ต้องการบูรณาการเศรษฐกิจและสังคมของชนพื้นเมืองให้เข้ากับสังคมชาติ (JHEOA 2008) แต่ผลลัพธ์ที่ออกมาคือ ความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลกับคนนอกนั้นหลักๆ จะจำกัดอยู่เพียงแค่การแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจเท่านั้น ส่วนความสัมพันธ์ทางสังคมกับกลุ่มอื่น เช่น คนท้องถิ่นหรือคนมาเลเซียที่นับถือ

ศาสนาอิสลามนั้น กลับไม่มีหรือมีน้อยมาก เนื่องจากพวกเขายังคงมองว่า ชาวเลเป็นคนที่ไม่มีศาสนาและวัฒนธรรม คนท้องถิ่นยังกลัวที่จะติดต่อกับชาวเล โดยยังคงมีความเชื่อฝังใจในเรื่องมนต์ดำที่จะเกิดขึ้นกับคนที่ว่ากล่าวตู่ดูถูก อีกทั้งยังเชื่อกันว่าหากชายชาวเลชอบผู้หญิงคนใด เขาก็จะทำมนต์ดำใส่ ดังนั้น ผู้หญิงจากนอกกลุ่มที่มาแต่งงานกับชาวเลก็จะเชื่อกันไปว่าต้องมนต์ดำเช่นกัน

ในประเทศมาเลเซีย กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มชนพื้นเมืองของประเทศ แต่พวกเขาก็ได้กล่าวตัดพ้อรัฐบาลมาเลเซียที่เลือกปฏิบัติกับชนพื้นเมือง

“พวกเราถูกขนานนามจากรัฐว่า “ออรัง อัสลี” แต่เราไม่มีสิทธิที่จะอยู่ที่นี่ พวกเราถูกขนานนามว่า “อะนัค ยะโฮร์ บารู (ลูกแห่งยะโฮร์ บารู)” แต่เรากลับไม่ได้อะไรจากการขนานนามนั้นเลย”

“...รัฐบาลใช้งบประมาณจำนวนมากสำหรับการพัฒนาประเทศ แต่ทำไมไม่จัดสรรให้เราบ้าง ทุกๆ ที่รัฐบาลกล่าวยกย่อง ออรัง อัสลี (ชนพื้นเมือง) แต่ไหนล่ะงบประมาณสนับสนุนทุกพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาแต่ ออรัง อัสลี ยังคงยากจน เราเห็นสวนสาธารณะ เห็นรีสอร์ทและการท่องเที่ยวในทุกๆ ที่ ขอถามว่าพื้นที่เหล่านั้นรัฐบาลเอามาจากที่ไหน? เอามาจากพวกเรา

มันเป็นเรื่องง่ายสำหรับรัฐบาลที่จะเอาผืนแผ่นดิน
ของเราไป แต่คนที่ต้องทนทุกข์คือ ออรั้ง อัลลี
เดี่ยวนี้ทุกอย่างไม่จำเป็นต้องใช้เงิน แม้แต่ค่า
รักษาพยาบาลเรายังต้องจ่าย แล้วไหนละสิทธิ
ของ ออรั้ง อัลลี!!”

4.2 ตัวตนที่สูญหายในคาบสมุทรมลายู

ภูมิหลังอันยิ่งใหญ่ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลในประวัติศาสตร์มาเลเซียได้ถูกทำให้สูญหายไปอันเนื่องมาจากความคลุมเครือของอัตลักษณ์ที่รัฐประกอบสร้างให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ กล่าวคือ รัฐบาลเล็งเห็นถึงปัญหาเรื่องอคติทางชาติพันธุ์ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลภายใต้คำว่า “ออรั้ง ลากูต” ดังนั้น รัฐจึงได้สร้างคำเรียกใหม่ขึ้นมาเพื่อลบล้างอคติเหล่านั้นออกไป รัฐบาลมาเลเซียได้นำคำว่า “ออรั้ง อัลลี” ซึ่งเป็นคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์พื้นเมืองทุกกลุ่มในประเทศมาเลเซียโดยรวม ประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อย่างน้อย 19 กลุ่มที่มีความแตกต่างกันทั้งด้านภาษา องค์กรทางสังคม เศรษฐกิจ ศาสนา และบุคลิกลักษณะทางกายภาพ โดยนำมาใช้แทนที่คำว่า “ออรั้ง ลากูต” และ “ออรั้ง เซลัตตา”

ส่วนรัฐบาลอินโดนีเซียได้ใช้คำว่า “คอมมิวนิตัส อะดัต เดอร์เฟินซิล” ที่ประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความแตกต่างกันถึง 191 กลุ่มจาก 23 จังหวัดทั่วประเทศ ซึ่งคำเรียกใหม่นี้จะมาแทนคำว่า “มาสยารากัต เดอร์สังชิง”

⁵ จากการประชุม “Perhimpunan Orang Asli Seletan” วันที่ 3 ธันวาคม 2550

(*masyerakat terasing*) "สุกฺ เตอบาลักกัง" (*suku terbalakang*) หมายถึงชนเผ่าที่ล่าหลัง และ "สุกฺ เตอรัลซิง" (*suku terasing*) หมายถึงชนเผ่าที่อยู่ห่างไกล ส่วนในประเทศไทยคำว่า "ไทยใหม่" ถูกนำมาใช้แทนที่คำว่า "ชาวเล" หรือ "ชาวน้ำ"

อย่างไรก็ตาม วิธีการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยการรวมหลายกลุ่มชาติพันธุ์ให้อยู่ภายใต้ชื่อเดียวนั้น เป็นผลให้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลที่ครั้งหนึ่งเคยยิ่งใหญ่ในราชอาณาจักรมาเลเซียสาบสูญไป หรือแม้แต่ภาพของ ออรััง เซลัตตา ที่เคยช่วยสุลต่านแห่งรัฐยะโฮร์สร้างเมืองยะโฮร์ขึ้นมาก็สาบสูญไปด้วยเช่นกัน ด้วยวิธีการนี้ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลจึงถูกลดทอนลงเหลือแค่เป็นชนเผ่าพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อันห่างไกลทุรกันดาร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองยังเข้าไม่ถึง (DPKAT 2001) ส่วนรัฐบาลมาเลเซียก็มองว่าชนพื้นเมืองเป็นอุปสรรคขัดขวางการพัฒนาและเป็นสิ่งที่น่าอับอายทางการเมือง ในปัจจุบันคนในมาเลเซียแทบจะไม่รู้จัก ออรััง ลากูต เลย

4.3 ชาวเล: "คนอื่น" ในดินแดนของตัวเอง

ในปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์ต้องตกอยู่ในสถานะของ "คนอื่น" ในดินแดนของตัวเอง รัฐบาลไม่ให้ความสำคัญกับสิทธิของผู้มาอยู่ก่อนในคาบสมุทรมลายู ดร.มหาเธร์ มุฮัมหมัด อดีตนายกรัฐมนตรีประเทศมาเลเซียหลายสมัย ได้กล่าวเรื่องสิทธิและความเป็นเจ้าของดินแดนมลายาไว้โดยสรุปว่า

“ข้อสรุปแรกจากการศึกษาในประเทศอื่นๆ คือการมีชนพื้นเมือง (aborigines) อยู่อาศัยมาตั้งแต่ก่อนที่จะมีเชื้อชาติอื่นๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐานก็ไม่ได้หมายความว่าประเทศนั้นๆ จะได้รับการรับรองในระดับนานาชาติว่าเป็นประเทศของชนพื้นเมือง ชนพื้นเมืองมีอยู่ในประเทศออสเตรเลีย ได้หวัน และญี่ปุ่น เป็นอาทิ แต่ไม่มีที่ใดที่ถือว่าชนพื้นเมืองเป็นผู้ที่ได้รับการยืนยันการชี้ขาดในเชิงอำนาจแห่งประเทศนั้นๆ (definitive people of the country) ผู้ที่ได้รับการยืนยันการชี้ขาดในเชิงอำนาจคือผู้ที่จัดตั้งรัฐบาลแรก และรัฐบาลเหล่านี้เป็นหน่วยที่ประเทศอื่นร่วมทำธุรกิจอย่างเป็นทางการ รวมไปถึงการมีความสัมพันธ์ทางการทูตด้วย”

“ในมลายา คนมาเลย์เป็นผู้ที่จัดตั้งรัฐบาลแรกโดยไม่มีข้อกังขาใด... คนมลายูหรือคนมาเลย์นั้นเป็นผู้ที่ชี้ขาดในเชิงอำนาจเสมอมาในคาบสมุทรมลายู ส่วนชนพื้นเมืองไม่เคยได้รับการยอมรับเช่นนั้น และก็ไม่เคยเรียกร้องให้มีการยอมรับในเรื่องนั้น ไม่เคยมีรัฐบาลชนพื้นเมืองหรือรัฐชนพื้นเมือง...”

(Dentan 1997)

อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญที่กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลทั้งในประเทศมาเลเซียและประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ในขณะนี้คือ ปัญหาเรื่องการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติที่พึ่งพาในชีวิตประจำวัน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นทรัพยากรทางทะเล เช่น พื้นที่ทำประมงในทะเล ชายหาดที่ใช้หาเก็บจำพวกหอย ป่าชายเลนที่ใช้หาเก็บหอยและจับปู เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดินอยู่อาศัย อรุโณทัย จังหวัดภูเก็ตและพังงาต้องเผชิญกับปัญหาการขาดกรรมสิทธิ์ในที่ดินอยู่อาศัย การขาดแคลนสาธารณูปโภคพื้นฐาน การจำกัดให้กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่กำหนดไว้ จากการพูดคุยกับชาวเลที่หาดราไวย์ จังหวัดภูเก็ต ในปี พ.ศ. 2547 เรื่องความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย

ผู้สัมภาษณ์: "บ้านเก่าแบบนี้แล้ว เราไม่คิดสร้างใหม่กันหรือ?"

ชาวเล: "...อย่าว่าแต่ให้สร้างใหม่เลย แต่จะเปลี่ยนหลังคา

เขา (ผู้ที่อ้างกรรมสิทธิ์ในที่ดิน) ยังไม่ยอมเลย"

นอกจากนี้ พื้นที่ทางทะเลที่ชาวเลใช้เป็นที่วางไข่ดักปลา พื้นที่งมหาเก็บสัตว์น้ำ หรือพื้นที่สำหรับจอดพักเรือบริเวณหมู่บ้านและรอบเกาะต่างๆ ก็ถูกกีดกันออก เช่น ถูกห้ามวางไข่ดักปลาเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่จัดไว้สำหรับให้นักท่องเที่ยวดำน้ำ บางครั้งไข่ก็ไม่ได้ถูกวางในพื้นที่ดังกล่าว แต่หากมีนักท่องเที่ยวดำน้ำไปพบเห็นก็จะเข้าไปทำลายไข่ เพื่อปล่อยปลาเหล่านั้นออกมาเป็นต้น

ส่วน ออรั้ง เอลัดดา ในประเทศมาเลเซีย ปัจจุบันอาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่รัฐจัดให้ ซึ่งมีสิทธิแค่เพียงอยู่อาศัยแต่ไม่มีสิทธิครอบครองในทางกฎหมาย รัฐ

ยังคงถือว่าที่ดินที่จัดสรรให้ยังคงเป็นของรัฐ ดังนั้น หากมีการจัดกิจกรรมใดหรือต้องการก่อสร้างสิ่งใดใหม่ในพื้นที่นั้น ต้องได้รับการเห็นชอบจากรัฐบาลท้องถิ่น และหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบเรื่องชนพื้นเมืองประจำท้องถิ่นนั้น ครั้งหนึ่งรัฐได้เข้าไปทำลายโบสถ์ของ *ออรั้ง เซลัตตา* ที่หมู่บ้านกัวลามาไซในรัฐยะโฮร์ โดยอ้างว่าสิ่งก่อสร้างนี้ไม่ได้รับการอนุญาตจากรัฐบาล แต่ต่อมาเมื่อ *ออรั้ง เซลัตตา* ร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนในท้องถิ่นส่งเรื่องขึ้นฟ้องศาล ศาลก็ตัดสินให้รัฐบาลท้องถิ่นต้องจ่ายเงินค่าชดเชยให้

เนื่องจาก *ออรั้ง เซลัตตา* มักจะไม่มีสิทธิครอบครองที่ดินที่ตัวเองอาศัยอยู่ เมื่อรัฐต้องการที่ดินเพื่อนำไปเป็นพื้นที่ปลูกสวนยางพาราหรือสวนปาล์ม หรือนำพื้นที่ไปทำเป็นโครงการพัฒนาต่างๆ รัฐจะดำเนินการอพยพโยกย้ายชุมชน *ออรั้ง เซลัตตา* ไปอยู่ในพื้นที่ใหม่ โดยไม่มีการจ่ายค่าอพยพโยกย้ายให้ เช่น หมู่บ้านซิมปังอรั้ง หมู่บ้านกัวลามาไซ เป็นต้น ที่ถูกอพยพมากกว่าหนึ่งครั้ง ส่วนพื้นที่เดิมถูกนำไปสร้างเป็นท่าเรือสำหรับโครงการพัฒนาอิสกานดามาเลเซีย⁶ (Iskandar Malaysia Project) นอกจากนี้โครงการย่อยของอิสกานดามาเลเซีย ที่เรียกว่า ดังกาเบย์ (Danga Bay) ก็ได้สร้างผลกระทบให้กับหมู่บ้าน *ออรั้ง เซลัตตา* อย่างมาก พื้นที่ป่าชายเลนกว่า 1,000 เฮกตาร์บริเวณปากแม่น้ำสกุได (Sungai Skudai) และแม่น้ำดังกา (Sungai Danga) ในรัฐยะโฮร์ บารู ตอนใต้ ซึ่งเดิมเป็นพื้นที่ที่ *ออรั้ง เซลัตตา* เข้าไปหาเก็บหอยชนิดต่างๆ และจับปู

⁶ โครงการอิสกานดามาเลเซีย เป็นเมกะโปรเจกต์ที่ถูกออกแบบมาเพื่อรองรับโครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย ชื่อโครงการว่า SIJORI Growth Triangle

เป็นประจำทุกวัน ก็ไม่สามารถทำได้ดังเดิม ผลที่ตามมาก็คือ ออรั้ง เซลัตตา ต้องออกทะเลบ่อยขึ้นและไกลขึ้นเพื่อให้มีสัตว์น้ำเพียงพอสำหรับขายเพื่อเป็นรายได้ใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน แต่ข้อเท็จจริงคือสัตว์น้ำที่หามาได้มักจะไม่เพียงพอกับต้นทุนและค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากค่าบอกล่าของ ออรั้ง เซลัตตา ที่ว่า "เมื่อก่อนเคยหาปูได้วันละ 2-3 กิโล ขายคนจีนกิโลละสามสิ่วสบายก็อยู่ได้แล้ว แต่เดี๋ยวนี้จะหาสักกิโลเดียวยังไม่ได้เลย.." (สัมภาษณ์ 2549)

เช่นเดียวกับ ออรั้ง สุกุ ลาอูด ในประเทศอินโดนีเซีย หมู่บ้านที่ตั้งอยู่ใกล้กับเขตเศรษฐกิจ เช่น ที่เกาะบาตัม (Pulau Batam) หรือบริเวณบาหลีกังกปาดัง ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากประเทศสิงคโปร์ และรัฐยะโฮร์ บารู มาเลเซียก็ประสบปัญหาไม่ต่างไปจากประเทศไทยและมาเลเซีย พื้นที่ดังกล่าวได้รับการพัฒนาให้เป็นเขตเศรษฐกิจร่วมระหว่างรัฐยะโฮร์ บารูของมาเลเซีย สิงคโปร์ และจังหวัดเรียวของอินโดนีเซีย ภายใต้โครงการ SIJORI (Singapore-Johor-Riau) Growth Triangle ซึ่งเป็นเมกะโปรเจกต์ที่ประกาศจัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2532 และได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของ ออรั้ง สุกุ ลาอูด เป็นอย่างมาก (ภาพที่ 6)

ทรัพยากรทางทะเลจำนวนมากถูกนำไปขายให้กับ สิงคโปร์ ทราขายจากทะเลลึกจากจังหวัดเรียวถูกดูไปเพื่อไปขายส่งให้กับสิงคโปร์เพื่อสร้างสนามบินชางฮีและคอนโดมิเนียม น้ำจืดที่มีอยู่ไม่มากจากเรียวก็ถูกส่งไปขายให้กับสิงคโปร์เช่นกัน โดยมีท่อส่งน้ำที่วางพาดผ่านหมู่บ้านของ ออรั้ง สุกุ ลาอูด ในบริเวณนั้น แต่ในขณะที่เดียวกัน ออรั้ง สุกุ ลาอูด ต้องเอาถังน้ำใส่เรือเพื่อไปขนน้ำจากอีกเกาะหนึ่งมาใช้อุปโภคบริโภค

ภาพที่ 6: โรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ใกล้กับหมู่บ้านออร์ัง เซลัตตา ภาพโดยผู้เขียน

นอกจากนี้ ในบริเวณนั้นยังเป็นเขตโรงงานอุตสาหกรรม ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นทำให้ ออร์ัง สุก ลาดูด ต้องประสบกับปัญหาปริมาณสัตว์น้ำลดน้อยลงจากมลพิษและจากการที่ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงไป เพราะการดูดทราย ผลที่ตามมาคือ ออร์ัง สุก ลาดูด ไม่สามารถจับปลาด้วยวิธีพื้นบ้านหรือที่เรียกว่า "ตอมบัก" ซึ่งเป็นการจับปลาเวลากลางคืนโดยใช้ฉมวกเป็นเครื่องมือ รวมไปถึงปัญหาน้ำเน่าเสียที่เป็นสาเหตุให้ปลาสูญพันธุ์ จากคำบอกเล่าว่า "เดี๋ยวนี้ ในบริเวณนี้ไม่มีปลาดัวใหญ่ เพราะน้ำเสีย หรือแม้จับปลาได้ พวกเราก็ไม่กล้ากิน แต่บางครั้งก็เลือกไม่ได้เพราะเราไม่มีเงินไปซื้อปลา..." (สัมภาษณ์ 2549)

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นว่าความรู้ที่เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลในพื้นที่เชิงประวัติศาสตร์ จะทำให้เกิดความเข้าใจเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล ซึ่งเป็นผลมาจากการปรับตัวที่มีต่อปัจจัยภายนอก นอกจากนี้ จะเห็นว่าปัญหามากมายที่กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลต้องเผชิญมาอย่างยาวนานและดูเหมือนว่าเป็นปัญหาซ้ำซากที่แก้ไขไม่ได้ นั่น ลึกลับ แล้วเกิดมาจากอคติทางชาติพันธุ์ที่ถูกผูกติดอยู่กับคนที่ถูกเรียกว่า "ชาวเล"

ผู้เขียนคาดหวังว่าข้อมูลในบทความนี้จะสร้างให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับภาพลักษณ์ที่เลือนไหลของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล และหวังว่าโครงการพัฒนาต่างๆ ที่กำลังจะเกิดขึ้น ไม่ว่าจะจากหน่วยงานใดหรือใครก็ตาม จะนำความรู้ความเข้าใจเหล่านี้ไปเป็นรากฐานทางความคิดในกระบวนการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งจะทำให้เกิดแนวทางการพัฒนาที่ปราศจากอคติและมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้แปลและปรับปรุงจากบทความภาษาอังกฤษ ซึ่งนำข้อมูลมาจากงานวิจัยเกี่ยวกับสถานการณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลในคาบสมุทรมลายู ภายใต้โครงการปัญญาชนสาธารณะ (เอพีไอหรือ Asian Public Intellectuals) สนับสนุนเงินทุนโดยมูลนิธินิปปอน เริ่มกระบวนการเก็บข้อมูลกลางปี พ.ศ. 2549 จนถึงกลางปี พ.ศ. 2550 พื้นที่ศึกษาหลักเป็นหมู่บ้าน ออรั้ง เซลัตตา ในรัฐยะโฮร์ บารู ประเทศมาเลเซีย ซึ่งส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำ และหมู่บ้าน ออรั้ง สุก ลาคุด บริเวณหมู่เกาะเรียว ประเทศอินโดนีเซีย หมู่บ้านส่วนใหญ่ตั้งกระจายอยู่ตามชายฝั่งทะเลของเกาะเล็ก ๆ ซึ่งต้องใช้เรือเป็นพาหนะเดินทางเข้าไปเก็บข้อมูล

งานวิจัยมีความยากลำบากอยู่หลายขั้นตอน ตั้งแต่กระบวนการวางแผนคิดในการทำงาน ภาษาถิ่น และที่ยากที่สุดคือการเข้าถึงกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล อย่างไรก็ตาม ด้วยการสนับสนุนจาก Dr. Patrick Jory ซึ่งเป็นทั้งผู้ให้กำลังใจและช่วยตั้งคำถามจนเกิดเป็นโครงร่างงานวิจัยชิ้นนี้ขึ้นมา ขอขอบคุณกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลทั้งที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดภูเก็ต พังงา กระบี่ ออรั้ง เซลัตตา ที่หมู่บ้านซิมปังอารังและหมู่บ้านอื่นๆ รวมไปถึง ออรั้ง สุก ลาคุด ที่ให้ที่อาศัยหลบนอน ให้ความอดทนที่จะพูดคุยกับคนต่างถิ่นที่สื่อสารด้วยยาก อีกทั้งยังเอาเรือหาปลาพาผู้เขียนล่องเรือออกเดินทางไปยังพื้นที่ต่างๆ ที่มี ออรั้ง สุก ลาคุด อาศัยอยู่ถึงสี่วันสามคืน และสุดท้ายผู้สนับสนุนที่สำคัญที่สุดคือมูลนิธินิปปอน ที่ให้การสนับสนุนด้านเงินทุนจนทำให้งานที่ยากลำบากสามารถลุล่วงผ่านไปได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

ประเทือง เครือหงส์. (2539) ชวน้ำ (ชาวทะเล) ในเมืองไทย. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.

อันดาญา, บาร์บารา วัตสัน และ ลีโอนาร์ต วาย. อันดาญา. (2549) ประวัติศาสตร์มาเลเซีย. มนัส เกียรติธำรย์ (บรรณาธิการ). พรรณี ฉัตรพลรักษ์ (ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้า.

ภาษาต่างประเทศ

Chou, Cynthia. (2003) "Tribality and Globalization: The Orang Suku Laut and the "Growth Triangle" in a Contested Environment." Tribal Communities in the Malay World: Historical, Cultural and Social Perspectives. Geoffrey Benjamin and Cynthia Chou (Eds.). Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.

Chou, Cynthia. (2003) Indonesian Sea Nomads: Money, Magic, and Fear of the Orang Suku Laut. London and New York: Routledge Curzon.

Dentan, Robert Knox, et al. (1997) Malaysia and the 'Original People': A Case Study of the Impact of Development on Indigenous People. Sylvia Shepard (ed.). Boston: Ally and Bacon.

- Direktorat Pemberdayaan Komunitas Adat Terpencil. (2001) *Pedoman Umum Pelaksanaan Pemataan Sosial Komunitas Adat Terpencil*. Jakarta: Departement Sosial RI.
- Lenhart, Lioba. "Orang Suku Laut Identity: the Construction of Ethnic Realities." *Tribal Communities in the Malay World: Historical, Cultural and Social Perspectives*. Geoffrey Benjamin and Cynthia Chou (eds.). Singapore: ISEAS (2003): 293-318.
- Na Pombejra, Dhiravat. (2002) "Towards a History of Seventeenth-century Phuket." *Recalling Local Pasts and Autonomous History in Southeast Asia*. Sunait Chutintaranond and Chris Baker (eds.). Bangkok: O.S. Printing House : 89-126.
- Nopiah, Ariffin. (1979) *A Brief Introduction to the Orang Seletar of the Johor Coast with Special Reference to Kampong Simpang Arang*. Anthony R. Walker. Provisional Research Report (ed.). University Sains Malaysia.
- Sather, Clifford. (1999) *The Bajau Laut*. Oxford: Oxford University Press.
- Shahrom Bin Mohamed Taha, Mohamed. (2002/2003) *The Orang Laut: 19th Century British Perceptions of a Changing Community*. B.A. Honours Thesis. Department of History. National University of Singapore.

Virunha, Chuleeporn. (2002) "Power Relations between the Orang Laut and the Malay Kingdoms of Melaka and Johor during the Fifteenth to Seventeenth Centuries." *Recalling Local Pasts and Autonomous History in Southeast Asia*. Sunait Chutintaranond and Chris Baker (eds.). Bangkok: O.S. Printing House: 143-166.

สิ่งพิมพ์

"Anjing, Burung Dan Ayam Mempunyai Arti Khusus." *Suara Pembaruan*
14 January 1995: 8.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

"Visi Jabatan." JHEOA Homepage. JHEOA. 10 August 2008.
<<http://www.johordt.gov.my/joajhr/jheoa/home.php>>.